

TOLIŞƏ ZIVON

DƏRSKİTOB

2

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBOYCON XƏLĞİ UMUMMİLLİYƏ LİDER

Rasim Heydərov, Aqil Cəfərov, Elvin Səmədov

Bo umumt hsil  m ssison 2-n  sinifiro toli a zivon fənni

Toli a zivon

D RSKİTOB

  Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi

**Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International (CC BY-NC-SA 4.0)**

Bu nəsr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International lisenziyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trims.edu.az saytında yerl şdirilmisdir. Bu n şrd n istifadə edərkən lisenziyanın  ertl ri qəbul edilmiş sayılır:

İstinad zamanı nəşrin müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

N şrd n kommersiya məqsədilə istifadə qadağandır.

Törəmə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya  ertl ri ilə yayılmalıdır.

Bu n şrl  baėlı irad və təkliflərinizi chashioglu@gmail.com v  derslik@edu.gov.az elektron ünvanlarına g nd rm yiniz xahiş olunur.  m kda lıėınız  c n əvvəlcədən t  akk r edirik!

KİTOBƏDƏ BİƏYON

I BAXŞƏ

MƏKTƏB İYƏN XEYZON

15 sentyabr	6
Anqıl	8
Bobo iyən nəvə	10
Moə	12
Fili tərbiyə	14
Moə pərəndə han	16

II BAXŞƏ

ÇƏMƏ MƏHOL

Azərbaycon	18
Qəciyəşə məmləkət	20
Lankoni gələ	23
Zəmin moə, zəhmət piə	26
Şindon gələ	28
Ğizilə gəfəs	30

III BAXŞƏ

İNƏ TƏBİYƏT

Əğəkəkkon omute	32
Honi	35
Sanbue	37
Sa sinninə boğəvon	39
Tocir iyən tutikijə	41

IV BAXŞƏ

DUSTİYƏTİ

Şah iyən xıdmətəkor	44
Bəmi boçi siredən?	47
20 Yanvar	49
Kuməkijə balon	51
Şir iyən more	54

V BAXŞƏ**ÇOK ÇİÇE, BEVƏC ÇİÇE**

Rivos iyən zəj	56
Siftə həmro nomi omut	58
Boy bə tolış	60
Vəşə sıpə	62
Bıboxş mını	64

VI BAXŞƏ**ÇİÇON BEDƏN BIN DİNYOƏDƏ**

Vağzali ya Boğzali?	69
İsa honi	71
Çəmə milliyə lider	73
Nun çiko kəşf kardə bıə	75
Kandımız	77

SƏVONON:

1. Ə.Rəcəbov. Talışlar və talış dili. B., 1994
2. Ə.Rəcəbov. Talış dilinin fonetikasını. B., 2008
3. Ə.Sadıqzadə Talış dilinin qrammatikasını. L. 2002
4. Honi çəşmə (Əğilə şeiron). Bakı, 2015

MƏKTƏB İYƏN XEYZON

15 SENTYABR

Har sor sentyabrə manqi 15 çəmə vətənədə bənə zınəy ruji ğeyd kardə bedə. Imruj həmə əğılon peş tovıstoni tətılı bə məktəbon oqardədən. Dınyo həmə vıronədə tovıstonədə məktəbon dəbastədən. Əncəx har vırədə məktəb manqi 15-də bino bedəni. Kali kişvəronədə məktəb sentyabrə manqi 1-də bino bedə. Navko çəmə məholədən dərson sentyabrə manqi 1-də bino əbin. Azərbaycanı prezident İlham Əliyev tojə fərmon doe bəpeştə, sentyabrə manqi 15 çəmə kişvərədən bənə zınəy ruji ğeyd kardə bedə.

Çok hande, zınəy ğəzənc karde har əğıli iminə ko bənine. Har ki çok bıhando, əz bıkəşo, çəy kəşə əziyyət bə bod əşini. Çəmə

handəyon həmə yol beədə bəmə lozim bəben. Zınəy bə har ki qərək bedə, bəro ki, besəvodə odəm ıştə jimonədə de vey çətinətiyon rast omedə. Əve bəpe əğılətiku bə elmon mərəğ nişo bıde, çok bıhandi ki, yol beədə ın zınəyon bə odəmi koməq bıbun. Məktəb bo zınəy ğəzənc kardero ən çokə vırə. Hande, səvod se həmişə şərəf hisob bıə. İslamədən elm omute tanə bə Xıdo ibodət karde molyətış heste.

Luğət

Kişvər – ıştə ərozi, hakimiyyət iyən mıstəğıl rəmzonış bıə məmləkət

Əz – əzob, əziyyət, əzob kəşə

- 1 Mətnədə jintono riyə kəşə bıə cumlə izoh bıkə.
- 2 *Hande, məktəb, səvod, sentyabr* sıxanon cumlədə oko bıdə.
- 3 Nezə mənə doə sıxanon pəydo bıkə.

hande	vey
xəyli	kişvər
məmləkət	pars
sıvol	təhsil se

- 4 Mətnədə bə kon sıvoli cəvob ni?
- A) Məktəb kəynə bino bedə?
- B) İslamədə elm omute de çiçi bərobər hisob bedə?
- C) Əğilon kon sinnədə bə məktəb şedən?
- D) Har əğili iminə ko çiç bənine?
- E) Bo zınəy gəzənc kardero ən çokə vırə kon vırəe?

- 5 Cumlon təmom bıkə.
1. Həmə əğilon çok handəninin, bəro ki, ...
  2. Bə muəllimi hurmət karde lozime, bəro ki, ...
  3. Besəvodəti çok ni, bəro ki, ...
  4. Azərboyconədə sentyabrə manqı 15 bənə zınəy ruji geyd kardə bedə, bəro ki, ...

- 6 Şeiri qafiyə bıə sıxanon izoh bıkə, əvoni cumlədə oko bıdə.

ASP

Bənə roon rıvedə,
 Bənə şımşı şıvedə.
 Çoqəm şedə, kəhərə,
 Jıqbızın ki, bəpərə.

(Əli Nasir)

ANQIL

Şirzad dımınə sinifədə handədə. Ğeymətonşən həmə ələ. **Hisobış** co fənnonsən vey piyeda. Sinifədən bə co əğılon koməq kardedə. Deştə vində de ın koən lovğəti kardedəni. Bəçəy vəynə, həmişə bə zəif handəkəson koməq kardedə. Bəroən həmə əğılon əvşon vey piyeda.

Əncəx i ruj Şirzad məsələ həll kardeədə bə çətini eqinə. P1ə xəbəş se:

- Çı çətinəti heste?
- Məsələ bə anqıl eqinə.
- Boy anqılı okardeədə

bəti koməq bıbom.

Şirzad rozi nıbe. Çəy penə sinifədə handə hovə Səidə votışe:

- İştı çəşədə han emədə, bıdə az həll bıkəm.
- İştən həll bəkam! – Şirzadi ın sıxanon de qıləy umuş vote ki, həni hovəşən damə nıbe.

Əv rəyrə əşte, ıştə çəş-dimış şışte. Tikəyən təmizə həvoədə nəve. Peşo ujan ğələmiş bə dast se. Tikrorən məsələş hande. Jə çı dənıvarde, Şirzadi iberdəmiş vote:

- Okardıme!

Kədəkiyon nez omin, bə məsələşon diyə karde. Şirzadi, bərosti, anqılış okardəbe, məsələşən həll kardəbe.

Əlisəfa Azayev

Luğət

Anqıl – dı qılə toğı dəbasteku bə əməl omə ur;
məcozi mənoda: həllış çətin bıə məsələ, çətinə ko.

1 Mətnədə de kavuə ranqi doə bıə sıxani de kon sıxani əvəz karde bəbe?

A) riyaziyyat

B) kitob

C) ğələm

2 Mətnədə bə kon parsi cəvob ni?

- A) Şirzad çandminə sinifədə handedə?
- B) Şirzad kon fənni həmeysən vey handedə?
- C) Şirzadi pıə konco ko kardedə?

3 Cədvəli bəştə dəftər ovıştın iyən təmom bıkə.

Sıxan	Əks mənə doə sıxanon
Nez	
Təmiz	
Okarde	
Hande	

4 Bə mətni aid bıə yolon sıxani bıvıjın.

- A) Ağıl de yoli-ruki ni.
- B) Bə əğılı ko bıvot, dumə əy bıvit.
- C) Əğıl sıxani rosti bəvot.

Yodədə oqət: Sait iyən samiton.

Sıxanon çe sədoon ibeyku bino bedən. Məsələn: *band* sıxanədə ço sədo heste:

b, a, n, d

Zıvoni sədoon nıvışteədə de hər fon işorə bedən.

Sədoon votedəmon iyən məsedəmon, hər fon isə nıvışteədəmon iyən vindedəmon.

5 Kon şikili nomon de saiti, kon qılön de samiti bino bedən?

6 Samiton deqış bıkə iyən sıxan bısoxt:

Məsələn: do – so, ko, lo

Şəhər, mande, malə

7 Kon sıxanonədə saitön samitonsən veyin.

zoə, məktəb, inson, amuzə

BOBO İYƏN NƏVƏ

Bobo vey pi bəbe. Lınqonış hərəkət nəkəy, çəşonış nəvindi, quşonış nəməsi. Dandononışən eməbe. Hardeəsə çəy qəvi kənonədə xorək bə ji eəmi. Əçəy zoə de vəyu həni əy deştə bə i surfə nənşandin, xorəkiyən bəy çe bixı kəno əden.

İ ruj bəyşon nimçədə xorək doe. Piyəmerdi piyeşe nimçə bilovno, dastonədəş zu nibe, əve nimçə çəy dastədə perəxe – eqne bə zəmin, arşiye. Vəyu binoş karde bəy tohmət je:

– Bəpe botno taxtədə nimçə iyən keçə hozı bıdəm karde.

Piyəmerdi ahış kəşe, əncəx damə nibe.

Nəvə in sıxanon məsedəbe. İ ruj əv soədə nişdəbe taxtədə çiçsə hozı kardədəbe. Əğili **pi-moə** çəykuş xəbə se:

– Çemı balə, çiçi hozı karde piyedə?

– İnə, taxtədə nimçə iyən keçə soxtedəm ki, şımə pi beədə bəşmə bəvədə xorək bədom.

Jen de şuə bə iyəndişon diyə karde, dəmandin bo bəme. Çə rujiku əvon piyəmerdişon deştə bə i surfə nişande, bəyşon çokə xıdmət karde.

Lev Tolstoy

Luğət

bixı – piç, kədə bo kəy qam oqəte iyən xorək patero hozı kardə bıə vırə
pi – veyə sinnə odəm

- 1 Mətnədə de sıə ranqi doə bıə sıxani de kon sıxani deqış karde bebe?
 A) hamsiyon
 B) avlodon
 C) valideynon
- 2 Mətnədə jiyədə riyə bıə cumlə izoh bıə.
- 3 *Pi, bıxı, nəvə, surfə* sıxanonədə cumlə bısoxt.
- 4 Kon yolon sıxan bə mətni omuj omedə?
 A) Kandulə do sədo bərk bebəşe.
 B) Yol pard bəno, ruk dəbavarde.
 C) Kəy kələ neqo əbını.
 D) Əğıl sıxani rosti bəvotə.
 E) Dasti zəhmət şin bəbe.

Yodədə oqət:

Tolışə əlifboədə **29** qılə hərf heste. Çəvonədə **7** qılə sait, **22** qılə samit sədo ifodə kardədə.

Saiton (sədoninon): *a, ə, e, i, ı, o, u*

Samiton (besədoon): *b, c, ç, d, f, ğ, h, x, j, k, q, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z*

Azərbayconı zıvonədə bıə 3 qılə hərf tolışə əlifboədə ni: *ü, ö, g*

- 5 Şeiri bə dəftər bınıvışt, saiton jintono i, samiton jintono dı qılə riyə bıəş.

DIYO

Konco emə anə ov,
 Zəmin çiko vardə tov.
 Şır-şır kardə hakənə,
 Ləpə vardə hakənə.
 Cuş qətedə peşədə,
 Ovış bə huş eşədə.

(*Xanəli Tolış*)

MOƏ

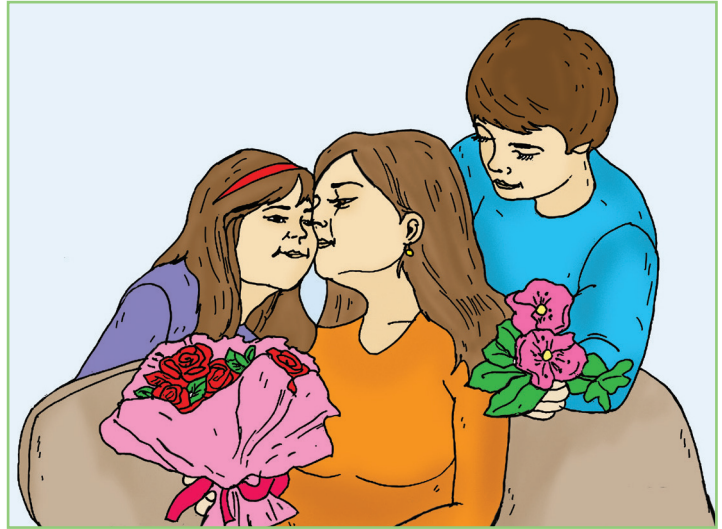
Tı çəmə inə-moə,
Əzizə şinə moə.
Çıko ki vilon obə,
Həşi bəy ruşnə doə.

Moə dınyo penə səe,
Fikrış zoə-kinəsəe.
Bə han şedəm şin-şini,
Səmən ıştı sinəsəe.

Qitimon hovə-boə,
Ofəyəşe Xıdo doə.
Yol beyo, perəseyo
Dəvardə umırı noə.

Veyən ısa barzimon,
Huşəy vili darzimon.
Sinnimon çanə bıbo,
İjən bəti ğarzimon.

Xanəli Toluş

Luğət

Ofəye – soxte, tumo karde, bə ərsə varde

Sinn – çe movardə rujiku dəvardə vaxt, sor; insoni, heyvoni, rəsə perəsə-inkişofə dovr; umur

Darz – çiniyə bıə taxılı çanqə, dastə

Perəsə – yol be, bə həddi buluği rəsə

1 Jintono riyə bıə cumlon çıko bəsə dəşədəş.

2 Mətnədə de sıə ranqi bıə sıxani de kon sıxani əvəz karde bəbe?

3 Bə i yəndi əks məno doə sıxanon pəydo bıke.

1	çok
2	nez
3	kırt
4	ğurbət

A	vətən
B	dıroz
C	diyəro
Ç	bevəc

4 Bə noxton vırə sait binə sıxan bısoxt:

b...z, l...k, ç...k, b...n, ş...n, p...l, x..k

Yodədə oqət:

Tolişə zıvonədə saitə bə dı vırə co bedən:

1. Ğalinə saitə: *a, ı, o*

2. Nozıkə saitə: *e, ə, i, u*

5 Jinə çoriyə bə dəftər ovıştın. Ğalinə saitə jintono i qılə, nozıkə saitə jintono dı qılə riyə bıkeş.

Aşığim bə odəmi,
Həşi sutedə odəmi.
Sıftə bə balə ğıbon,
Peşo bə kəy odəmi.

6 Bə noxton vırə sıxan bııvışt.

... Bədəniş de mu iyən pori edoə bıə, dıpərinə, dılınqə tıkinə pərə heyvoni sınıf

... Zəmini dimi kutisə bənə abiyə ğubbə çiyə fəzo, təyliyəti

... 1. Merdon bə peşti dəbastə dırozə iyən tanqə parça, kəmə; 2. İdədə kulə şəvi bə avlodon iyən hamsiyon kəybə şodoə bıə kılə; kışti ğande

... Çe zəmini dimi kali sahən vulkanikə iyən tektonikə prosesən dəqine, larze

FİLİ TƏRBİYƏ

Qıləy piyə vaqi oxonə nəfəsədə ıştə balonış bəştə səş qırdə karde. Bəvonış jıqo vəsiyət karde:

– Bəşmə və pəs, bız beşo, bə dəğə bihən!

Hırsi bəştə balonış jıqo nəsihət karde:

– Kandıədə anqıvin bihən. Çəyo bə zımıstoni han bışən.

Rıvosi ıştə balonış vanq karde bəvonış asparde:

– Çemı balon, ıştə umuri de aldi dəvunən. Ki jiye piyedəşe, əçəy bəpe sa dimış bıbo. Bə şiri, pələnqi səcdə bıkən. Bə kaq-kijə əmon mədən. Har koədə bəmi bışən.

Fili jıqoş nıkarde:

– Çemı balon, pələnqiku ciqəmandəti, putiku vuğarinəti omutən. Bənə kandımuzi həmişə rosti bınəvən. Bənə mujnə zəhmətkəş bıbən... – votışe.

Sovə filon de fili de ın tərbiyə perəsin, yol bin. Bəroən fili balon fil bin, şəğoli balon şəğol.

Hikmət Ziya

Luğət

Vaq – Sıpə cinsədə bıə bozə pustə, vəşyəne həyvon; neçi

Şəğol – Sıpə cinsədə bıə loşbəhə vəşyəne həyvon

Put – Bandı-kuədə, daştə vıronədə jiyə şatə tıkə, ğıvvəninə yolə pərəndə, qəci;

Ald – Hillə, fııldəğ, kələk

Sov – Korpə, əğıl, hırdən

- 1 Mətnədə jintono riyə biə cumlə izoh bikə.
- 2 *Nəsihət karde, pəs, səcdə karde, kandi, zımoston* sıxanon cumlədə oko bıdən.
- 3 Nezə mənə doə sıxanon pəydo bikə.

korpə	yol be
ald	pi
sinnin	sov
perəse	hillə

- 4 Qıləy qədə kinə qiyədə qiyozə hestbe – cumlədə biə “q” hərfon çıko tələffuz bedən? İştə fikri izoh bikə.

- 5 Jınə sıxanon bə cədvəl bınıvışt:

Qlobus, qeneral, qerb, qeş, qend, qam, qemij, qəp, zandəqo, dəqəte, oqarde, eqıniye, zəqə (zərqər)

Bənə “q” handən	Bənə “g” handən

Yodədə oqət:

Tolişə zıvonədə “G” hərf ni, əncəx kali sıxanonədə de “Q” hərf bə peşt omə i, e sədoon təsiri “Q” bənə bə “g” oxşərə sədo handə bedə. Məsələn, qezi, qilos.

Co sıxanonədə “q” hejo “q” sədo dodə. Məsələn, qofe, qavalu, qəzənə, qujd, qıtı

- 6 Kon cumlədə əlomət ifodə kardə sıxan bə ki? parsi cəvob doədə?

- A) Du votəkəsi dustış əbini.
- B) Bevəcə odəm əve ki, dustış ni.
- C) Yol bə vırədə ruk tam bəje.
- D) De həxi roy şəkəs sıst əbini.
- E) Rostə sıxan tel bəbe.

MOƏ PƏRƏNDƏ HAN

Qıləy pərisqılı hestbe. Kəy eyvonədə lonəş soxtəbe. Dastədilə dijdi qıləy ğəşənqə lonəbe. Lonədə baləş bekindəbe. Moə pərisqılı maştə subhiku əşi, daştiku, çimənonku boştə balon yem əkirni. Har kərə omeədə ıstə sıstı nısnə, sənibəton yemi dumo oəqardi.

İ ruj qədə balon civ-civ karde-karde bəştə moə votışone:

– İne con, tı sıst biş oxo, tikəy ıstə sıstı bısənəni.

– Moə pərisqılı ıstə vardə yemi bəştə balon doe-doe:

– Eybiş ni. Şımə çe mıku norohət məbənən, – votışe iyən oqarde – şe boştə balon yemi dumo.

Rujon jıqo dəvardədəbin. Zardə **qujə balon** qədə-qədə mu vardədəbin, yol bedəbin, bo pərero pər bekindədəbin. Lonə şe-şe bəvon tanqəti kardədəbe.

Həmişə bə iyəndı kəşəbin dəşə iyən hıtə balon isət çanədə ğırs bıbonən, ijən bə lonə dəvijedəbin. Moə pərisqılı qa bə in ton dəvardədəbe, qa bə ə ton mandədəbe, kılışiyədəbe ki, çəy balon rohət bıhiton. Çoçin əv be ki, şanqone lonə jıqo bızın dijd bedəbe, balon vırə heyvuj bedəbe. Im çikonə ko be? Balon sıxan noşone bə i vırə:

– Boən, in sırri omutəmon.

Həmonə şəvi hanqom hanvedənbuən, balon nıhitin. Han omeədə de ıstə lınqi, çəşi jintoni, kuti çanqır jedəbin ki, hanvəşon bıvito. İjənən han bəvon zu ome. Kəynə hıtın nıznəşone. İ kərən çəşon okardeədə vındəşone ki, ruj obə. Həvo tojə-tojə ruşin bedə. Bəs moəşon koncoe?... Rəyrə bə ətrofişon diyə karde. Moə pərisqılı deştə baləliyon ne, **teleqraf xətti** kutisə hıtəbe.

Nəriman Suleymanov

Luğət

Daşt – huşco, ham, həmo, beovə pani; səhro, biyobon

Sıst – vey ko karde, poye, hərəkət karde nəticədə bədəni zuədə eqiniye

Sısti se – istirohət karde, asudə be, aşiş be

Sənibəton – tojəbino, tikrorən.

Pər – pərəndonədə bo pəreo orqan, kəş.

Ğırs – bə iyəndi vey nez, bə i vırə dəvijiye – vırə karde

Kılışe – cəhd karde, oko doe, ko karde

Çoçin – ğəribə, təcubin, vey marağın

Yodədə oqət:

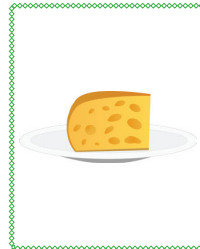
Tolışiyədə “**U**” - çe Azərbaycani zıvoni “**U**” (ğalin) iyən “**Ü**” (nozık) sədoonsən fərq doədə. Azərbaycani zıvonədə “**U**” – qəvədə zıvoni peşt tərəfo, “**Ü**” isə zıvoni və tərəfo tələffuz bedə. Əncəx tolışiyədə “**u**” – zıvoni və tərəfədə ne, tikəy dumo tərəfədə bə zıvoni miyoni tərəf votə bedə. Məsələn, bu, ru, ambu, pəlu...

- 1 Jintono riyə bıə sıxani de kon sıxani deqiş karde bəbe?
- 2 Mətnədə de sıə ranqi bıə sıxani ibey izoh bıə.
- 3 Kavıə ranqədə bıə sıxani ibey izohi yolonku xəbə bıə.
- 4 Ağılbılovoni saitə bə vırə bıə. Çe “**u**” vıron pəydo bıə.

*Səy t...pəş x...n...ranqe,
Har m...ştə s...b bə v...nqe*

(s...k)

- 5 Kon sıxanədə **u** sədo heste?

ÇƏMƏ MƏHOL

AZƏRBOYCON

(Səməd Vurğuniku tərcümə, de ixtisori)

Az əğlim tı çe mı...,
Be zındənim ıstıku co;
Bə kon məhol eğandom ro,
Bıpərom az, bışom çanə,
İjən tınış çe mı lonə!

Bınəv ın ku, ın əroni,
Qah Ostoru, qah Lankoni.
Çe Afrikə, Hindistoni,
Kijon bəmə mehmon omən,
Çe zılmiku rəxən həmən...

Lankonədə çand cur vılon,
Bənəy çəmə kinon şolon!
Boy şo bıkə de çay dılon;
İnəm vəyu, xosə moynə!
Bəmə hiçkəs mınnət nınə!

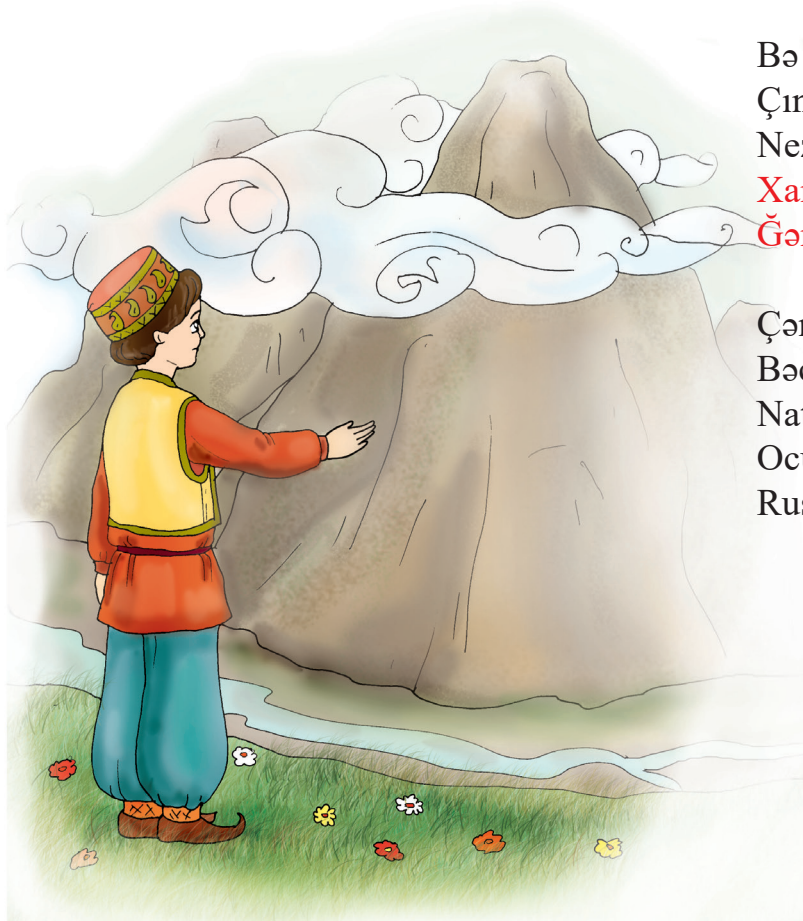
Zardə qandım çəmə ruzi,
Pambə obə kardə nozi!
Maştə-maştə hağə luzi;
Anqı bəhə-xun bəvədə,
Bəştı kəşon ğıvvə bıdə.

Bə Ğərəboğ xəyolım şe,
Çın bandədə bə band peşe.
Nez şanqovə xəyli xoşe;
Xan* bıhandu-vanqı bə qəv,
Ğərəboği şıkəstə əv!

Çəmə Boku, boy bəy erəx,
Bəçəy ruşnon bəmandeş həx!
Natə çoli maşın çəxməx;
Ocuş vardə ın kəfşənon,
Ruşın kardə də-dikonon!

(*) –xanəndə Xan Şuşinski

Peqordon: *Bəxtiyar Ruşin*

Luğət

Də – dı qılə bandi yaən tərə arədə, ijənən həmoədə dirozə niğilə çolə; vadi
Ku-kəmənd – Roş nıbə, bo jiye bevəcə tərə iyən sığə vıron

- 1 Şeirədə bə vadoə bıə vırə kon sıxani nıvıšte lozime?
A) bo   B) hov   C) mo
- 2 Çe Afrikəku, Hindistoniku bəmə kon pərəndon mehmon omedən? Yolonku ijən internetədə bın həxədə omut, esse bınıvışt.
- 3 De sı doə bıə cumlon izoh bıkə.
- 4 “Nam” sıxani bə kon sıxani omuj ome əzını?
A) dıl   B) nun   C) sığ
- 5 Bə noxton vırə kon sıxan omuj omedə?
Zinə şanqovoni voş ...
A) bəvoe.
B) əvoni.
C) voedəbe.
D) bəvote.
E) bəha.
- 6 Şeirədə bıə ğalinə iyən nızokə sədoon pəydo bıkə. Çe nızokə saiton jintono i, ğalinə saiton jintono dı qılə riyə bıkəş bə dəftər bınıvışt.

KITI

Çəmə kıtı ranqine,
Əv vey yolə çanqine.
İştə dimi şıstedə,
Morə-muşi kıştedə.
Nəvedə qədə-qədə,
Morə ni çəmə kədə.

Rza Musayev

QƏCIKƏŞƏ MƏMLƏKƏT

Bə Azərboyconı xəritə də dıǵətı diyə bıkoşon, bəvındeşon ki, əv, bə ıstə **kəşon** qırdəbıkə-həmləbıkə pərə qəci oxşədə. Məvuji çəy sə Abşeronı nıməcəzirəe. Kaspi dıyo çə qəci vədə bənə besə-bebınə osmonı obıe. Abşeronı nıməcəzirədə – Kaspi dıyo lap kənoədə Boku şəhər vırəbəvırə bıe. In vırə çə nati səltənəte.

Çə qəci i kəş Lankon – Ostorə rayonon vırəbəvırə bıe limonınə, məndələne məhole. Bın məholədə besə-bebınə çayə plantasiyon dıroz bedən – şedən.

Qəci ə iqlə kəş qəncinə təbiyətinə Quba – Qusar rəyononin. İyo mivə boǵon bənə çə nəhənqə qəci havzə kəşi dıroz bedən.

Çə pərəndə bədən deştə pambə plantasiyon məşhur bıe Mıǵon, Şirvon iyən Ğaraboǵı zəminonin.

In həşiyəninə məholi odəmon zəhmətkəş, zəminış bərəkətinə.

Zahid Xəlil

Luğət

qəci – Bandı-ku və ya daştə vırədə jiyə şatətıkə əşivoə, ğıvvninə dıjdə pərəndə; put, yolə bəhi, yolə put

oxşədə – oxşəş doədə, mandedə

məvuji – jıqo bızın

cəzirə – har tərəfiş de ovi əhatə bıə hıški

niməcəzirə – se tərəfiş de ovi əhatə bıə hıški

besə-bebın – vey heyvuj, vey dıjd

qəncin – veyə mol, milk, sərvət, maddi vəsoit bıə, vey zənqin,ərbobin

havzə – bə kavuə livə, aləfi mandə ranq, çiməni ranq

plantasiyə – kaştərə sahə, kaştəbıə zəmin (pambə, çay, tənəkə...sahon)

Yodədə oqət:

Tolişə zıvonədə de “*st*” nıvıştə sıxanonədə tələffuzədə “*t*” hərf eqinedə. Məsələn: “Vist” nıvıştədəmon “vis” handedəmon.

- 1 Mətnədə de kavuə ranqi doə bıə sıxani de kon sıxani əvəz karde bəbe?
A) canq   B) pər   C) lınq
- 2 *qəncin, məvuji, oxşədə, pərəndə, niməcəzirə* sıxanon cumlədə oko bıdən.
- 3 Mətnədə bə kon parson cəvob heste?
A) Kaspi dıyo lap kənoədə kon şəhər vırəbəvırə bıə?
B) Çe Azərboyconı sərşəhər kome?
C) Çe qəci kəşon çanədə dıjdi bedən?
- 4 “*Ruşin*” sıxani bə kon sıxani aid be *əzini*?
A) sı
B) həvo
C) do

5 Bə samiton arə sait bınə sıxan bısoxt:

ç . . . l

k . . . m

ş . . . t

t . . . r

m . . . r

6 Ranqi nomon de əşya nomon peqınəti pəydo bıxən:

1	zardə
2	sıə
3	siyəə
4	havzə

A	aləf
B	osmon
C	pamədor
Ç	limo

7 Jinə sıxanon çiko nıvışte lozime?

mos ya most

das ya dast

dust ya dus

pus ya pust

heste ya hese

dastə ya dasə

8 Çe ağılbılovoni cəvobi pəydo bıxə. Bın sıxanədə çand qılə hərf, çand qılə sədo heste?

Dı qılə kəçəl yəndı səy horedən.

(d . . . r)

9 “Nərə kəşədə” sıxani de kon sıxani oko doe bəbe?

A) neçi

B) qəcı

C) şir

LANKONI ĞƏLƏ

1-nə pəə

Lankon çe Azərbaycanı ən ğədimə şəhronədə qıləye. **1** Miyonə əsrədə insonon çe deşmeni həmlonku işteni mihofizə karde qoroş ğəlon ədutin. Şəhri əholi ın ğələ dilədə əji. **2** Sahəş sivi penc hektar bıə. Im çe Boku Diləşəhəri ğələsən yolə ərozi bıə.

Çe Lankoni ğələ dı qılə yolə bircış hestbe: Şimalinə birc bə dıyo diyə kardədəbe, cənubinə birc Lankoni ruy kənoədəbe. Çe ğələ mıdofiyə sığə birc təşkil kardəbe. In ğələku bə Lankoni co qılə ğələ zəmini jiyo roən hestbe. Ğələdə Qubernatori boğ, Naçalniki boğ, şanqonə vıjor iyən co məhəllon bən.

1 Jinə cumlon çe mətno bekarədə bıə iyən bə çəvon vıron nomrə noə bıə. Cumlon mətnədə bə vırə pəydo bıə.

- Imi nişo doə sıbutonədə qıləyən ıyo bıə ğəlonin.
- Lankoni işten bə vaxton vey yolə ğələ bıə.

2-nə poə

Lankoni ğələşon i həzo haft sa visti şəşminə sori binoşon kardə bo dute, həzo haft sa visti haftminə sori pozədə orıxnıyəşone. Lankonıjon “Ğələ” votə məhəllə çe ğələ dılədə vırəbəvırə bedəbe. Ğələ İminə Urusi – İroni mıhorıbon zəmonədə çe İroni ləşqəri əsosinə istinodə məntəqə bıə. Ğələdə çe İroni ləşqəri ço həzo ğoşın vırəbəvırə bıəbe.

Peş Urusi – İroni mıharıbon Lankon bə Rusiyə ilhaq be. Peşonə əsronədə ğəlon ıstə mohıyyətşon qın karde. Əve binoşon karde ğəlon de co məqsədon istifodə karde. Çe Lankoni ğələən veyə vəslon rıjin, bırconış vılo be. Isət çe ğələ qıləy bə dıyo tərəf bıə birc mandə.

In birc çe Lankoni vindemonə vıronədə qıləye. Peşo çe bircədə bənə mayaki istifodə kardə be. **1** Mayaki peədə yolə fənər bedə. Həminə fənər ruşnə kardedə. Kəştiyon dıyokəno kon tonə bey de in mayakon mıyyəən əken. Lankon həməni dıyo kəno bəro bə mayaki vey ehtıyoc hestbe. Lankoni ğələən vey bılınd be qoroş, həməni dıyo kənoədə vırə karderə uruson əy bənə bə qılə ğəlon məhvşon nıkarde, çəyku bənə mayaki istifodəşon karde. Çe mayaki bılındı 33 metrə 40 santımetre.

Luğət

ğələ – xəyli mıddət çe dılədə mande iyən bə deşməni mığovımət nişo karderə dutə bıə mıdofiyə duteyon iyən vositon, istehkam

mohıyyət – dəqər, əhəmiyyət

sərboz – əsqər

ləşqər – qıləy məmləkəti nizami hərbi ğırvon yaən ki, əçəy i poə, ğoşın

kəşti – ovi nəqliyyati vositə, qəmi

ilhaq be – dəçkonıyə be, əlovə kardə be

Yodədə oqət:

Kali sıxanonədə “*st*” hejo bənə *st* handə bedə.

Məsələn: stansiya – stansiya, məst – məst

2 Jinə sıxanon çıko hande lozime?

assə ya astə

sərrost ya sərros

baste ya base

3 Bə i yəndi əks məno doə sıxanon pəydo bıkə?

nızım	çok
kırt	bılınd
ğəşənq	çırkin
bevəc	dıroz

4 Şımə məholədə həni kon ğəlon hestin?

5 Çe Boku Dıləşəhəri ğələ həxədə çiç zinedəş?

6 Mətnədə bə 1 vırə kon cumlə noe lozime?

- A) Mayakon ko bə kəştıyon ro nişo doebe.
- B) Ğəlonşon peşo bənə mayaki oko doə.
- C) Lankoni mayak bə kəştıyon ro nişo kardedə.

7 Bə noxton vırə sıxan bınıvışt.

... Ezimi, çilə bə piç // bə kiyə dənoe-otəş je.

... Ru ya ro səpe dəvardero sığədə, taxtədə, osınədə hozı kardə bıə çiy.

... Omuj be, omuj ome; mivofiq, mimosib, bəyəndı rast ome, həmahənqəti.

... İstifodə karde, foydə peqəte.

... Be ovə vırə, pani, biyobon, ham, aləfəco.

ZƏMİN MOƏE, ZƏHMƏT PİƏ

İnson bə dınyo omə rujiko bə **bumi** peşt bastedə, bəy peştıpur bedə. Bum bənə dıləsutə moə insoni perosniyedə: hardovnedə, ov doedə, tankardovnedə, ıştə tatə vanqonədə bəy pənohqo doedə.

Zəmini – insoni arədə həmişə moə-balə mınosibət bedə. İştə avlodəti ğarzi **nığıl-nığılı** dərək bıkə, inə zəmini de ğəyğu bıkaşt, deştə zəhməti çəy nemekə – suə sahon vəcomə bıkə, bə dılboə quşə peqordınə fədokorə insonon zəhmət – bə har curə tarifi, dıvo-səno loyığe.

Çe Azərboyconı zəmini həm ji, həmən penə sərvəton həmə dınyoədə məşhurin. Əmma zəmin in sərvəton bə insoni jəğonə doedəni. Bımiro zəhmət kəşe, təvili aki ekarde, de zəmini bəşıkrə bıə peşə-sənəton mıkəmməl omute lozime. Ehanə zəmin moəebu, zəhmətən pıə!.. Əmandəniyə neməton həmə – taxıl, mivə, tərəvəz, pambə, tanbəkü iyən co çiyon moə zəmini iyən pıə zəhməti əğılonin.

Zəmini ğədri bızın,
Zəmin məhəkə sığe.
Bıkaşt, bətı bıvoto
Çiç çoke, çiç bevəce.
Sofə qılön bebəme,
Pıxə qılön u bəbe.

Bə perosnə çayiri, qəncəliro zəmini mızəmmət məkən. Zəmin ətrinə vilonən perosniyedə, zil kavuə doonən.

Rafiq Yusifoğlu

Luğət

Pənohqo – dəvitə vırə
jəqonə – həvoy
bəşıkrə be – əlaqənin be
u be – xərob be, sırəo beşe

Yodədə oqət:

Tolişə zıvonədə “**K**” hərf Azərbaycani zıvonədə biə *ka* hərfi ifodə kardə sədo doədə.

Məsələn: kələm, kərtof, kosmos

“**K**” hərfi bə peşt “**e**” iyən “**i**” hərf omeədə “**K**” bənə Azərbaycani zıvoni *ke* hərfi handə bedə. Məsələn: keçə, kinə, kilim

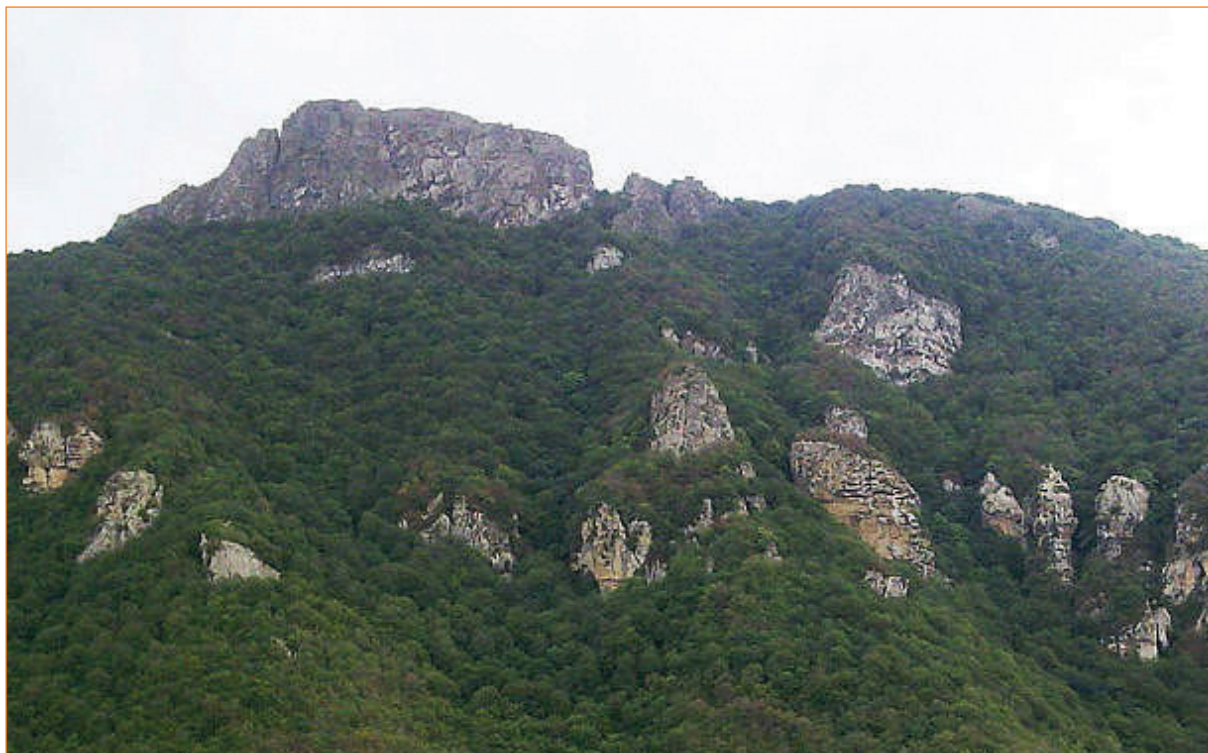
- 1 Kon sıxanədə “**k**” hərf co cur tələffuz bedə?
A) kafe   B) kilo   C) kişvər
- 2 Mətnədə de sıə ranqi doə biə sıxani de kon sıxani əvəz karde bəbe?
3 Vadoə biə hərfon pəydo bikə, bə dəftər ovıştın.
Dəkir...iye, sox...e, du...ot, zə...onə, i...iğ, du...t, xa...zə, ha...qom, dəba...te, həva...e, oğan...e
- 4 Yolon sıxani sərrost bihand. Çəyo çəvonədə kon qılə bə mətni omuj omedə əy pəydo bikə.
  1. Həmmə edodə zəmin sırron.
  2. Dərhəl nıvoş bə zəmini, əziniş bəhər peqəte.
  3. Jintoniyən zəmini zinedə, pentoniyən.
- 5 *Çe Azərbaycani zəmini həm ji, həmən penə sərvəton həmə dınyoədə məşhure* – cumləku çiç bə sə dəşədəş? Bəs ıştı jiyə məholədə kon sərvəton hestin?
- 6 Mətnədə de kavuə ranqi doə biə sıxani de kon sıxani deqiş karde bəbe?
A) Qədə-qədə   B) çoç-çoki   C) lap kam

ŞİNDON ĞƏLƏ

1-nə poə

Çəmə məholi – Azərboyconı vey **ğəşənqə** vironoş heste. Çəvonədə qıləyən çəmə vey ğədimə şəhər biə Ostoroe. Ostoroi ton de Tolışə bandon, ə ton de Kaspiyə dıyo həmsərhədde. Çe Ostoroi vey ğədimə viron, ğəşənqə təbiyətiş heste. Har sor **çanədə** turist in viron vindero co məholonədə bə in vilayət omedə.

Ostoroi vey ğədimə **vaxtonku** çe insonon jiyə vırə biə. İmi sıbutbıkə **xəyli dəlilon** hestin. Çə dəlilonu zıne bedə ki, çıvrəy əholi hələ çand həzo sor çe imi bə nav in ğəşənqə vironədə məskun biə, jiyə. Əncəx in reçinə viron kənoədə **bə təcavuzi məruz nımandero** ğədimədə insonon bılində ğəlonşon dutə. Deşmen hıcum kardeədə insonon ğəlonədə niyo biən. Həməən əsqəron de deşmeni səbozon iyoşon dave kardə.

1 *Zəmonə, vey, sıbuton, reçin, xəyli* sıxanon mətnədə de kavuə ranqi doə biə sıxanon əvəzkə iyən həmonə cumlon bə dəftər bınıvişt.

2 Sıə ranqədə biə ifodə çıko bəsə dəşədəş?

2-nə pəə

Tolışə məholədə biə ən ğədimə ğəlonədə qıləyən çe Ostorə Şindonə bandi sədə biə “Şindonə ğələ”e. “Şindonə ğələ” Sım nominə di 6-7 km neziyədə dutə biə. **1** In ğələ çe dıyo fayəku i həzo həşt sa visti həşt metrə bılındiyədə bino kardə biə. Çe ğələ kənonədə ğədimə ğəbon hestin. Ğələ divoon de nimə dairə burcon qətə biən. Tədqiqaton nişon doedən ki, ğələ tarix i həzo sorikuən bə peye. Hətto kali səvononədə nıvıştəşone ki, Babəkən ın ğələdə biə, de ərəbonış mihoribə kardəşe. Çe “Şindonə ğələ” ən çoçinə koonku qıləyən əve ki, ın ğələ İroni Nəmin şəhəri roədən çiyədə. **2**

Luğət

Fayə – səviyyə

Səvon – mənbə

Çoçin – ğəribə

Yodədə oqət:

Tolışə zıvonədə peş **“K”** hərfi bəpeştə omə **“U”** tikəy ğəlin handə bedə. Məsələn: ku, kuməkijə, kuətur

- 3** Kon sıxanonədə **“u”** ğəlin handə bedə?
A) çəkurtkə   B) pust   C) ruə
- 4** İştı zınəy, Nəmin bə Azərbaycani kon şəhəri neze?
- 5** Mətnədə bə kon parsi cəvob ni?
A) “Şindonə ğələ” kon di tonoe?
B) Çe ğələ tarix çanədəe?
C) Babək ın ğələdə kon sorədə biə?
- 6** Mətnədə peqətə biə jinə cumlə bə kon rəqəmi vırə noe lozime?
Əçəy bılındi 18 metrəsən veye.
A) 1   B) 2   C) bə heç qılə
- 7** Cumlon təmöm bıkə.
1. Şindonə ğələ bə Sımi neze, bəro ki...
2. Şindonə ğələ İroni Nəmin şəhəri roədən çiyədə, bəro ki...
3. Ğələ tonə ğəbıstonən heste, bəro ki...

ĞIZILƏ ĞƏFƏS

(nağıl)

Çe şahi qıləy gəşənqə boğış hestbe. Bə boğədə qıləy bılbil handedəbe. Əncəx har kərə peş handey əv pərədəbe-şədəbe. Bılbili ın hərəkət bə şah xoş nıome. Əy əmrış karde ki, ə bılbili bıqəton bə ğəfəs dənon. Şahi odəmon əvşon qəte, dənoşone bə ğızılə ğəfəs, bə sarəyşon varde.

Bılbil ki, bə ğəfəs eqine, həni nihandiše. Şah ımı vindeədə əsəbin be. Bə bıl-bılış vote:

– Ha bılbil, tı boçi handedəniş? Oxo ıştı hande bəmi xoşe. Diyəkə, botı çı gəşənqə vırə doəme hozı karde. İştənən ğızılədə.

– Bəs tı mını boçi bə ğəfəs dənoə?

– Tarsedəm ki, tını kıtı bəho.

– Bəvədə boçi, kıtı ne, mını bə ğəfəs dənoə?

Şah bılbili sıxanonku **bə heyrət ome**. Çə rujnəku bılbilış çe ğəfəso doe vadoe. Bılbil ujən har ruj boğədə handedəbe.

Yolon çokşon votə: Har kəsi vırə bəyo xoşe.

Yodədə oqət:

De “Ə” saiti orəxə veyhecaninə sıxanon ismi cəm şikilədə (-on) qəbul kardeədə sıxani oxonə hər f (Ə) eqinedə. Məsələn: *kijə-kijon, hovə-hovon*.

Kali əvəzəkon, iyən feilon istisnon. Məsələn: *əməhon, şıməhon, votəyon, kardəyon...*

1 Kon sıxanon rost nıviştə bən?

- A) boon, hovon
- B) təvəon, kinəon
- C) pərəndon, ğələon

2 Jinə sıxanon bə cədvəl bınıvışt.

kijon, vist, heste, əməhon, kafte, insonon, məst, boon

Sıxanon	Hər fon aşmard	Sədoon aşmard

3 Bə mətni həxədə bıə parson cəvob bıdə.

1. Şah boçi ğeyzin bəbe?
2. Bılbılı boçi ğəfəsədəş nıhande?
3. Boçi şahı bılbılış çe ğəfəso vadoe?

4 Kon yolon sıxan bə mətni məno omuj omedə?

1. Vəyəən bo kaqi yase.
2. Vətəni xərobotən vəyştisə çoke.
3. Har kəs ıştə dancə bəha.

5 Mətnədə de sıə ranqi doə bıə sıxani de kon sıxani əvəz karde bəbe?

- A) dənırəse   B) təəccubıış karde   C) əsəbin be

6 Mətni dəvom bıkə. Bılbıl ujen har ruj boğədə handəbe, bəs podşo çiç kardədəbe?

7 Cumlon qıleyədə bə ki? parsi cəvob doə sıxan heste:

- A) Pıə bəbeş, pıə ğədri bəzıneş.
B) Bevəcə ruji umr kam bəbe.
C) Dandon bəpıxe, ənq bədəje.

8 Kon bəndədə bıə sıxanon nom ifodə kardədən?

- A) kitob, vite, ğəşənq
B) odəm, kaq, sute
C) kuməkijə, miz, məktəb

ƏĞƏKƏKKON OMUTE

1-nə poə

Tural hejo nun hardeəsə şətələti əke. Çe sufrə kəno xorək hardəş xoş nəvo.

İ çəşış hejo kənoədə əbi. İ dastədəş qulməçə, əvindiş, i vəslə nunış peqətə vitedə bə so. Əmandi bə səpo əhe. Dastədə mandə tikon ıyo-əyo peəşandi.

Ruji çəy inə bəyiş vote:

– Çemı zoə, maştə rəbədəli tını bə diyokəno bəbam, – bə əğəkək-kon diyə bəkaş, bəvon yem bədoş.

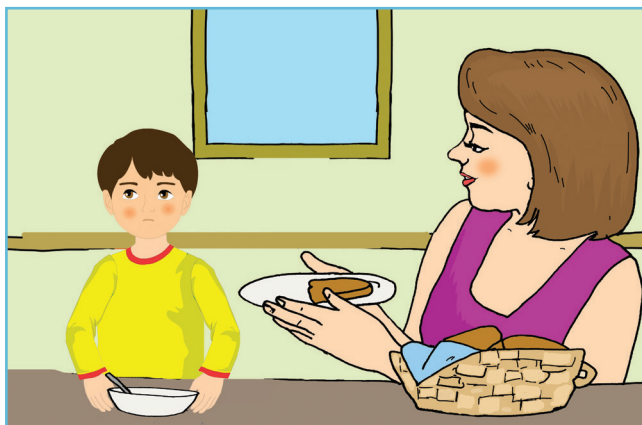
Turali de şoy-şoy, dastonış bəştə moə qi eğande.

Moə votışe:

– Diyəkə, çemı balə, ımruj ıştə nıhardə nunə tikon qırdəkə, maştə əvoni bə əğəkək-kon bədoş.

Turali jədoşən karde. Həmonə ruji tobə şanqovə bə so i qılən nunə purşə enıqine.

Maştənə be, Turali çok-çokə olətonış, tanqkare zinəku qırdə kardə nunə purşonşən bə koğəzə torbə ekarde, deştə moə bə ico kəo beşin.

- 1 İştı zınəy, Tural çiçi rost kardedənıbe?
- 2 Boçi həmonə ruji bə zəmin nunə purşə enıqine?
- 3 Bə nımunə diyəkə, təmom bıkə:

◆ Zinə ne *pəynə*

■ Maştə ne ...

● Pəynə ne ...

▲ Paşo ne ...

Nezə məno doə ifodon omujəti pəydo bıkə:

1	Şoy-voy karde
2	Cinqənəti karde
3	Qırdə karde

A	kıtə karde
B	şoybəsə be
C	nodincəti karde

2-nə poə

Zımıstonən bıbo diyokəno ğəşənqbe...

Har tərəf bə sipiyə olət dəqətə bıbə.
Həşi qədə dalğoniş bə ğızılə ranqış dəvətəbe;
diyə kardeədə odəmi çəşon şoğ doədəbin.

Diyokənoədə xəyli odəm hestbe. Maşınon, ekskavatoron bə ko bin, diyokəno boği heri-heyvuj kardedəbin. Odəmon tojə doon, kulon kaştədəbin. Çe zəmini ji ovon bə diyoy ru bə vırədə, jıqo bızın, sipiyə avə qıledəbe. İmon əğəkəkkonbin. Əğəkəkkon hejo pəredəbin, ıştə sinə bə dalğon jedəbin, ujan rost bedəbin.

Turali ıştə moəkuş xəbə se:

– Əvon boçi kəşpər kuədən, inə?

– Bo yemi nəvedən... Şodə nuni, balə...

Şodə... Nez bışi, lap bə diyokəno nez... Ətarsının ıştıku.

Tural qədə kəşi zu çanədə rəsedəbe anə nunəpurşon şododəbe bə ov. İştənən de şoy-şoy, zikkə je-je:

– Diyəkə, çıko odəmi dastədə sedən, inə?

İnə votışe:

– Çemı balə, diyəkə, pərəndə de ıştə pərəndəti bo i tikə nuni çanədə şoy-şoy kardedə, kəşpər kuədə. İn nuni ta bə çəmə sufrə vardero ıştı pıən, ço amuonən, dayonən, xalonən vey əziyyət kəşədən. Purşə ğədri bızın, konco oməy şomədə!

Çə rujıku Tural bəştə dast nun nəqəti bə so nəviti, sufrə kəno əhe. Zəminisə qıləy nunə tikən bəvındıbu pəəqəti, əy bə divo bin əne, yaən bəştə hozı kardə torbə qırdə əke, bo əğəkəkkon yem doero oəqəti.

Əzizə Cəfərzadə

Luğət

əğəkəkkə – Dıyo kənoədə lonə kardə, dıyo kəno ovon kutisə pərə, moy hardə dıjdə pərinə dıyo pərəndə

qulməçə – Bo əğılon hənək kadero hozı kardə bıə har curə çiy. Əğılə qulməçə

vəslə – tikə, poə

kəşpər kue – pərə

Yodədə oqət:

Tolişə zıvonədə “**U**” nızokə sədoe. Məsələn: du, ru. Əncəx peş “**ğ**”, “**q**”, “**k**” iyən “**x**” omeədə ın sədo bənə ğalinə sədo handə bedə. Məsələn: qujd, ğudrət, xun

- 5 Boçi nuni bə zəmin şodoe əbini?
- 6 Hikoyədə bıə hodison dumoyəndı dəçın:
  - A) Çe zəmini ji ovon bə dıyo ru bə vırədə əğəkəkkon kəşpər kuedəbin.
  - B) Tural nunəpurşon bə ov şodoedəbe.
  - C) Turali sufrə kəno xorək hardə xoşış nəvo.
  - D) Maşınon, ekskavatoron dıyokəno boği heyvuj kardedəbin.
- 7 Mətnədə de sıə ranqi doə bıə cumlə çıko izoh karde bəbe?
- 8 Bə mətni poon nom bınə.
- 9 Hekoyədə bə kon nəticə omedəş? İştə fikri izoh bıkə.
- 10 Mətni kon poədə zıne bedə ki, Tural ıştə səhvi bəsə dəşe? Tı bə Turali çiç məsləhət əkeş? İştə fikri izoh bıkə.
- 11 Bə zəhməti aid bıə yolon sıxan kome?
  - A) Boği çokə xavzə şəğol bəha.
  - B) Neçi i qələ pəsi dılədə bəşe çe kosibi pəsi bəha.
  - C) Telə sıxan dıl bədojne.
  - D) Ko nıkoş, nun əhəniş.
  - E) Ko bə koy bande.

HONI

In honi çı ruşine,
Oviş sərine, şine.
Şuredə de şır-şırı,
Votedə İğror bə Nuri:
– **Çıkon...y** bedə çe honi,
Oviş hiç sə bedəni?
Şəv-ruj şedə, mandəni,
Əçəy ki, motorış ni?

Nuri bə dumot şedə,
Bəş...ə həmro votedə:
– Honiyən qıləy çole,
İştənən vey niğile.
Bəhs məkə dımı həni,
Fərq ime çoli, honi:
Çoli motor pentonoe,
Honi motor jintonoe.

Tofiq İlham

Luğət

Şure – qıləy istiqamətədə ru be, şe (ovi həxədə)

Bə dumot şe – fikir karde, qıle şey yaən ki ko həxədə no-peqət karde

Yodədə oqət:

doedə, noedə, votedə nıvıştədən *dodə, nodə, votdə* handedən

1 Jintono doə bıə sıxanon rost bıvıvışt iyən cədvəli pur bıkə:

Sıxani tələffuz	Sıxani nıvıstemon
kardə	
votdə	
ve	
ros	
mator	

2 Şeirədə de sığ ranqi doə bığ sıxanonədə bə noxton vırə kon hərf nıvıştə bənine?

- A) e, d   B) ə, t   C) ə, d   D) ə, y

3 Əks mənə doə sıxanon mıəyyən bıkə.

ağılmand

rost

ses

vey

du

su

kam

cındo

4 Bə mətni məzmuni əsosən cumlon dumoyəndiəti pəydo bıkə.

- A) Nuri bə dumot şedə.
 B) Nuri çoli de honi fərgı votedə.
 C) İğror Nuriku parsədə: “Çe honi ov boçi hiç sə bedəni?”
 D) Nuri bə İğrori votedə: “Honiyən qıləy çole”.
 E) Honi ov de şır-şırı şuredə.

5 Kon yolon sıxan zəhmətiku bəhs kardedə?

- A) Imrujnə koy bo maşkinə mənə.
 B) Xəyəvot xəy bəməse.
 C) Moy əqəti dum bəpe bə ovi bıqıno.
 D) Bə yoli quş nıdoəkəs bə yolə bəlo ebəqıne.
 E) Kəy kələo neqo əbını.

6 Yolon sıxanədə bə noxton vırə kon sıxanon nıvışte lozime?

Nun ... , əğil ...

- A) hardeye, noğol
 B) hərome, kitob
 C) bərəkəte, hərəkət

7 Kon sıxan bə kon vırə? parsi cəvob doədə?

- A) kitob   B) sərın   C) şəhər

SANBUƏ

Çe in doyku bə do, çe in xıçəku bə xıçə vaştə sanbuə iberdəmədə eqinə çe hanvə vaqi səpe. Vaq ıştə vırəku vaştə, piyəşe əy bəho. Sanbuə dəmande bəy lovə karde:

– Vadə mını bıdə bışom.

Vaqi votışe:

– Çok, tını vabədom, əncəx de qıləy şərti...

Hələ bıvot, şımə sanbuon boçi hejo jıqo şoyiyon? Az hejo xıvət kardədam. Əncəx şımə əyo – pentono, hejo vaştədon, eqinedon, şoy-şoy kardədəyon.

Sanbuə votışe:

– Tı boy mını vadə, pebətətem bə do, çəyo çe ımı səbəbi bəvotem. Jıqonə ıştıku tarsədəm. Vaqi əvış vadə. Sanbuə petate bə do çəyo votışe:

– Tı bəro xıvət kardədəş ki, siyodılış. Ğeyz ıştı dılətoni koşədə. Əmənən bəro şomon ki, xəyəmandimon. Bə hiç kəsi bevəci kardənimon.

Lev Tolstoy

Luğət

Sanbuə – vəşyənon dastədə bıə xəzpustinə məməninə qədə heyvon.

Vaq – sıpə cinsədə bıə pustış boz, vəşyəne heyvon; neçi

Xəyəmand – co kəsi iyən həməkəsi çokiyəti piyəkəs, bə co kəsi koməq bıkə, bo har kəsi çokiyəti piyəkəs

1 İştı zınəy, sanbuon boçi hejo şo bedən? Həmişə şo beyro bəpe çiç bıke?

2 Vaq boçi hejo xıvət kardədə?

- 3 İştı zınəy, inson bəpe çiko bıbo?
- 4 Xəyəmand bero bəpe çiç bıke? Xəyəmandəti çiko bəsə dəşədəş? Bəs tı çiko sırədiyənış, ya hejo xıvət kardədəş?

Yodədə oqət:

Sıxanon curəbəcürə bedən. Kali sıxanon nom, kali qılön əlomət, kali qılönən hərəkət ifodə kardədən.

“*Rukə hovəm kitob handedə*” cumlədə:

hovə iyən *kitob* sıxanon nom ifodə kardə sıxanon;

ruk əlomət ifodə kardə sıxane;

handedə hərəkət ifodə kardə sıxane.

- 5 Jinə cumlədə sıxanon çiç ifodə kardədən? Bə noxton vırə omuj omə sıxani bınıvışt, bə dəftər ovoştın.

Arif honi ovi peşomedə.

“Arif”, “ov” ... ifodə kardə sıxane.

“Peşomedə” ... ifodə kardə sıxane.

- 6 Əlomət ifodə kardə restə pəydo bıke?

A) ğəşənq, kitob, dəftər

B) sı, yol, bılnd

C) çok, bevəc, inson

- 7 Cədvəli bəştə dəftər bıkeş. Jintono doə bıə sıxanon bə cədvəl bınıvışt.

kitob, bevəc, hande, inson, vite, bılnd, honi, dərite, pəs, vaq, kok, harde, siyo, miz, ləmə

nom	əlomət	hərəkət

SA SİNNİNƏ BOĞƏVON

Bə sa sinni rəsə qıləy boğəvon vey pi bero dastonış larzedəbe. Çəy qıləy boğış hestbe. In piyəmerdə boğəvon boğədə kali koon ıştən əke, kali koon bəştə zoon əde karde. Əvəsorədə dı-se qılə cohilə əğıl bə boğ bo seyr karde oməbe. Əvon vindəşone ki, in piyəmerd daston larze-larze zəmini nam kardədə, tum peşandedə. Cohilon xəbəşon se:

– Ey bobo, çiç kardədəş?

Boğəvoni votışe:

– Sefə tum peşandedəm.

Cohilon xəbəşon se:

– Bə çiçi lozime?

Votışe:

– Çe in tumonku hırdə sefə doon bebəjenen, peşo əvoni gələm bəkardem.

Cıvonon piyəmerdi niyyətşon zıne, votışone:

– Əy bobo, ıştı sa sinni heste, çe in tumo beşə cırə doy gələm kardə bəpeşt əçəy meyvə vındero vey umur lozime. Zəhmət məkəş, bə imi ıştı umur ərəsni.

Piyəmerdə boğəvon bəçəvon sıxanon sıre, jıqo cəvobış doe:

– **Çemı əzizon, kaştəşone hardəmon, kaştədəmon bəharden.**

Rəşidbəy Əfəndiyev

Luğət

boğəvon – bə boğə diyə bıkə, xıdmət bıkə odəm

1 Mətnədə de sıə ranqi doə bıə cumlə çıko bəsə dəşədəş?

2 Piyəmerd bə cohilon sıxani boçi sıre? ıştı zınəy, cohilon səhv çiç be? ıştə fikri izoh bıkə.

- 3 İştə dəftərdə bə nımunə omuj omə cədvəl hozı bıkə iyən sıxanon bə sutunon bınıvışt.

inson, kitob, ğələm, dard, pi, cohil, kam, nez, sıxan, sanbuə, ome, larze, karde, fikir, izoh karde, omuj ome, bərk, çırkin, pəxıl, qaməduə

Çiç?	Çıko?	Çiç karde?

- 4 Bəştə dəftər penc qılə əşyo nomi ifodə kardə sıxan, penc qılən əlomət ifodə kardə sıxan bınıvışt.

- 5 Omujəti pəydo bıkə.

1	aspon	A	nofi
2	pəson	B	şılx
3	zandəqoon	C	qələ

- 6 Cumlon təmom bıkə.

- Çe boğəvoni daston larzedəbin, bəro ki ...
- Cıvonon bə boğ oməbin, bəro ki ...
- Piyəmerd zəmini nam kardədəbe, bəro ki ...
- Cıvonon piyəmerdi niyyətşon zine, voteşone ki ...
- Piyəmerd bə cohilon sıre, bəro ki ...

- 7 Əlomət ifodə kardə sıxanon pəydo bıkə.

- A) vite, hardışe, nun
 B) s1, rost, kam
 C) bəka, nişe, bome

TOCİR İYƏN TUTİKİJƏ

(çe hind xəlği nəğil)

1-nə poə

Qıləy hestbe, qıləy nıbe, qıləy tocir hestbe. İ kərə əv bə diyəroə məmləkət bə ticorət şənibe. Bə səfər nışə kədəkiyonış həmə vanq karde ıştə tonə, votışe:

– Az şedəm. Bivotən, boşımə çiç biyəm?

– Kədəkiyon har qılə çiyi piyəşone. Tocir de həmə kəşiş **vindemon karde** iyən bə ro dəqiniyəş piyedəbe. Çəy tutikijə bə yod dəşe. Ə tutikijə ki, həmişə ıştə dasti kutisə ənşandi, deştə dasti harde iyən peşome əde. Tocir şe çəy tonə, tuti vanqış bekarde-votişe:

– Çemınən ıştiku qıləy əjom heste!

– Bivot, mımkun bıbo, əy bə vırə bərosnem.

Tuti votışe:

– İştı bə ticorət şə məmləkətədə qıləy do heste. Bə doədə xəyli tutikijə jiyədə. Əqər tı in do pəydo bıkoş, bəvədə bə tutiyon çemiku səlom bivotiş. Çı cəvobşon doe, boyş bəmı bivotiş! – Tuti ə doy çiko pəydo kardey bə tociriş omute.

Tocir sıre:

– Çok, ıştı əjo bə vırə bərosnem.

1 İştı zınəy, tuti məqsədiş çiçbe? Boçi ıştə soybiku qıləy çokə çi nıpiyəşe, əncəx bo co tutiyon səlomış vıgənde?

2 Tocir boçi sıre?

3 Tı çe tuti vırədə bıəbəyş çiç əpi?

4 Mətnədə de sıə ranqi doə bıə sıxani de kon sıxani əvəz karde bəbe?

A) Vido karde

B) səlom doe

C) ğoc karde

2-nə poə

Dırozə iyən çətinə səyohəti bəpeşt tocir şe bə həmonə diyərəo məmləkəti rəse, moloniş həvate, curəbəcürə ğəşənqə çiyoniş hırıye. İştə koon sə kardə bəpeşt şe bə tutikijə bəy votə vırə. Vindişe ki, iyo bə rosti qıləy yolə do heste. **1** Bın doədə xəyli tutikijə nıştə. Tociri jeşe zıqqə:

– Ha tutikijon, çemı tuti boşımənoş səlom vığande.

Əv in sıxani votə-nıvotə tutikijonədə qıləy bə saat rəxe çe doyku eqine marde. Tocir lap məəttəl mande, jıqo fikriş karde ki, yəğın, in vəşyənə tutikijə de çemı tutikijə dust bıə ki, əçəy səlom vığande məseədə eqine marde.

Ku-pəşimon holədə tocir səğ-səlomət bəştə kə oqarde. Bo kədəkiyon həmə baxşəş varde. Əncəx əy boştə tutikijə səlomi cəvobış nıvarde, de vəşyənə tutikijə marde xəbə tutikijə xuniş siyo karde nıpiye. **2**

Tutikijə iştən çəykuş xəbə se:

– Əğə, yəğın, tı çemı səlom bəvon nırosne?

– İştı səlomom bə tutikijon rosne, əncəx hiç qıləy cəvobım nısəne.

Tutikijə vey pərt be, xəbəş se:

– Bəvədə bıvot hələ, tı əyo çiç vinde?

Beəloc mandə tociri binəş karde əhvoluti qəp je:

– Az bəştı votə vırə şim, tutikijonım vinde. İştı səlomi bəvon votəcəğın çəvonədə qıləy əlbəsaat çe doyku eqine-marde. Əve nıpiyəme iştı **xuni siyo bıkəm**, bətim nıvotə.

Tocir tosə imi vote, tutikijə lənqəriş je mandə vırədə çəyo eqine bə ğəfəsi dılə marde.

Tociri bə tutikijə vey heyfiş ome, iştən boştəş vote: “Nohəx bəy çəy dusti marde xəbəm doe!” De huzni tutikijə linqədəş qəte çe pencəkuş bə so şodoe. Berdəm, tutikijə oşiniye, pəronoş okarde pəre. Tocir əncəx ısat bəsə dəşe ki, çe doyku perəxə tutikijə iştənış bə mardə jəbən ki, bə ğəfəsədə b1ə tutikijə ozodəti roy omute bızıno.

Luğət

Tutikijə – Tropikə iyən subtropikə məmləkəton vişədə jiyə aləbəzəkə, ranqiri-sinə pərəndə

Oşiniye – iştə kutisə b1ə xoki ekardero iştəni oşande

Əlbəsaat – bə saat, bə dəğə

- 5 Mətnədə de s1ə ranqi doə b1ə sıxani de kon sıxani əvəz karde əbini?
 A) norohət karde   B) əsəbin karde   C) dili sərin karde
- 6 Mətnədə peqətə bə jinə cumlə bə kon rəğəmi vırə noe lozime?
Əve bəy hiç qılə sıxaniş nivote.
- 7 Bə tutikijə kon əlomət ifodə kardə sıxan omuj omedə?
 A) bic   B) ağılmand   C) beağıl
- 8 Roste ya səhve?

- Tocir bə hamsiyə kişvər şedəbe. 😊 😞
- Tociri bə tutikijə vey həyfiş ome. 😊 😞
- Tocir bəsə dənışe ki, çe doyku perəxə tutikijə iştənış bə mardə boçış jəbən. 😊 😞
- Tocir bə kə oqardeədə bərk noxəş qıne. 😊 😞
- Tocir tutikijə həmişə iştə dasti kutisə ənşandi, deştə dasti harde iyən peşome əde. 😊 😞
- Tocir tutikijə pencədə şodoədə əv oşiniye, pəronoş okarde pəre. 😊 😞

DUSTİYƏTİ

ŞAH İYƏN XİDMƏTKOR

1-nə poə

Dəvardə zəmonədə qıləy zolimə şah hestebən. Şah hətto bəştə ət-rofədə biə nezə odəmonən vey ğəddorebən. Bəçəy dili nınıştə ən qədə noxsaniyən nəbaxşibən. Şah sarəyədə i dastə vəşyənə sıpə oqəte doedəbən. Sıpon ə ğədər dijd, ə ğədər zumandinbən ki, çe dəvə qiy bə i ğıç co əkenbən. Şah bə i kəsi rıkin beədə çe sıpon zənciri oəken, bə şahi ğəzəb dıço biə odəmi bo sıpon şoədən, sıponən əy bə saat poə-poə əken-əhen.

Şahi qıləy cohilə xıdmətkorşən hestbe. In cıvon deştə ağıli, kamali co kəsonsə fərg əde. Cıvoni fikriş karde ki, şah çoki bızın ni, i ruj əsəbin bəbe əyən bo sıpon şobədo. Bə ğəror ome ki, de sıpon oqətəkəsi dust bibu.

Cıvon har kərə çe sıponoqəti tonə omeədə deştə i çappə qujd əve, bo sıpon şoəde. De ğaydə xıdmətkor de sıpon dust be, conədəş tarsiku əsər-əlomət nıman- de. Sıpon cıvoni vindeədə əy de mehrəvoni **pişvoz əken**.

Luğət

çappə – bə dı vırə poə kardə biə cəmdək

mehrəvon – vey çokə minosibət nişo doə biə, xoşə rəftor

1 Cıvon bo sıpon boçi qujd vardedəbe?

2 Mətnədə de kavuə ranqi doə biə sıxani de kon sıxani əvəz karde bəbe?

- A) koməq əken   B) bəçəy nav beəşin   C) dey hənək əken

2-nə poə

İ ruj zılmkorə şahi bə həminə xıdmətəkorien rikiş qəte. Əmrış karde ki, cəllod in cıvoni bo sıpon şodo. Cəllodi çe cıvoni dast-lınqoniş dəbaste, vardışe şodoşe bo sıpon.

Bənə pələnqi ğırvəninə sıpon sıftə çe cıvoni səpeşon hıcum karde. Əvşon ki zine, bə saat mandin, binoşon karde ıştə dumi oşande, səşon noe xıdmətəkori zonosə hitin. Qətişone əv bə cəzirə. Jıqo bızın, əy çe şahi bəloku mihofizəşon karde piyedəbe.

İ ruj dəvarde. **Rujoboni osmon bə ğızılə ranq oqarde.** Şah ıştə zinə qətə koyku peşmon be. Əy bəştə nezə odəmonış vote:

– Ə cıvon ki zinə bo sıpon dome şodoe. Bişən diyəkən xəşe, ya mardə?

Sıpon oqətəkəs vite-vite ome çe şahi tonə votışe:

– Çoçinə sırre, cıvon səlomət mandə. Sıpon bəy qınə nin.

Şah in sıxanon məseədə rəyrə əmrış doe:

– Əy çemı tonə biyənən!

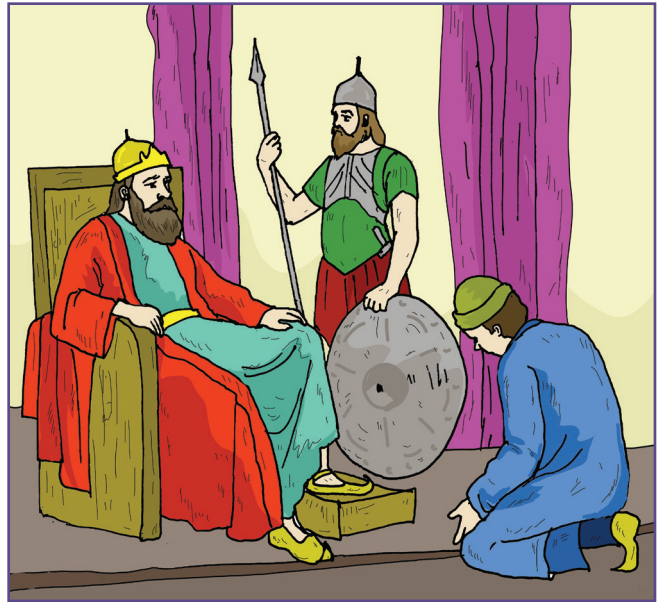
Cıvonşon çe şahi tonə varde.

Şahi bə cıvoni xəş mandeyiş təəccub karde, votışe:

– Əy cıvon, okə bivot, ım çı sırre, çe sıpon dandononku çikonəy perəxiş?

Cıvoni votışe:

– Bəştı bevəcə xosyəti bələdbim. Zinedəbim ki, i ruj azən bəştı ğəzəb bomem. Əve bo sıponım tikə şodoe. Əvon çokişon qin nıkarde. Əncəx bəti da sor xıdmətım karde, oxoədə ğısmətım bə sıpon şodoe be. Mı sədoqətım bətuku ne, sıponkum vinde. Sıpə zinə sədoqəti tı bə ləğə je. Bə sıpə qıləy astə şodoş, detı dust bəbe. Bə nomərđi con ğıbon bıdoş, ğədır əzını.

Nizami Qəncəvi "Leyli iyən Məcnun" iku

Luğət

Bə cəzirə qəte – bə mərə (dairə) se

Çoçin – ğəribə

3 Mətnədə de sıə ranqi doə bıə cumlə çıko izoh karde bəbe?

4 Mətnədə bıə hodison dumoyəndiəti pəydo bıkə iyən bıhand.

A) Şahi bə cəllodi əmrış karde ki, cıvoni bo sıpon şodo.

B) Cıvoni fikriş karde ki, şah çoki bızın ni, i ruj əsəbin bəbe əyən bo sıpon şobədo.

C) Sıpon cıvoni vindeədə əy de mehrəvoni pişvoz əken.

D) Cıvonşon çe şahi tonə varde.

E) Zılmkorə şahi bə xıdmətəkori rikiş qəte.

5 Hikoyəku kon nəticə bekarde əbini?

A) Çoki hiç vəxt qin əbini.

B) Heyvononən çoki dərəsedən.

C) Şahon həmə bevəcə odəmon bedən.

Yodədə oqət:

Bə nom ifodə kardə sıxanon -on şikilədə ziyod kardeədə ım, hestemoni i qılə ne, vey be ifodə kardedə. Məsələn: *Kitob (i qılə) - kitobon (vey)*

6 Jinə sıxanon bə cədvəl bınıvışt:

kitob, dust, dast, çəş, cıvon, nom, merd, lon

Potədə	Cəmədə
<i>Kitob</i>	<i>Kitobon</i>

7 Kon sıxan bə *çiç bəka?* parsi cəvob doədə?

A) harde

B) bome

C) votışe

BƏMI BOÇI SİREDƏN?

1-nə pəə

Bəmi boçi siredən? Hiç zinedənim... Az Səlimim, iştənən iştə pıə zoəm. İştə moən zoəm. Qıləyən iştə hovə Laləm vey piyedə... Lalə lap qədəliye. Çemı se sinn i manqım heste, əçəy – hi, hi, hi, odəmi sırəş omedə!.. – heç i sinniştən ni. Əncəx hejo çəysə vey bəmi siredən. İştənən yol-yolə amuon, xalon...

Boçi siredən? Hiç zinedənim... Diyəkə, hejo ımruj, Firudinə mamu bəmi ənə sırə ki... İne bəmi dı qılə hırdə puliştə doe – votışe:

– Puli bides bə Firudinə mamu. Diyəkə ın ğabi de tobə qəvi pur bəka bədo bəti, peçətiş boyş bə kə.

Mınən şıtəğabım peçəte. Evom bə so. Şim bə şıt həvata vıre.

1 İştə zınəy, bə Səlimi boçi siredən? İştə fikri izoh bıka.

2 Mətnədə bə kon parsi cəvob ni?

- A) Səlimi çand sinniştə heste?
- B) Firudinə mamu konco ko kardedə?
- C) Səlimi moə bəy çanədə puliştə doəbe?

2-nə pəə

– Səlom, Firudinə mamu, – votıme.

– Səlom, çemı dust. Bo şıt se oməş?

– Bəle, Firudinə mamu. Biyə ın puli, ğabi tobə qəvi de şıti pur bıka. Firudinə mamu puliştə se, ğabiştə de şıti puriştə karde doşe bəmi. Az oqardım, dəşim bə bərəsim. İberdəmə... dimo qınım bə zəmin. Nibənim. Boçi bıbımom? Lınqi jitonom

zımıstoniyə lu mandəbe, azən qınıməni.
Çiç bəbe?! Şıt vılo bəbe zəminisə.
Ğabım peqəte, rəyre oqardim bə dumo.
Firudinə mamu çemikuş xəbə se:

– Ha, boçi oqardış, Səlim?

Voteme:

– Biyə ın ğabi sənibəton purkə.

Firudinə mamu votışe:

– Boçi ğabi sənibəton pur bıkəm ki,
çemı əziz?

Votime:

– Oxo sati ğab pur kardəbe, qınım,
peş be. İsət təyliye. Ujən purkə, bobəm
bə kə.

Firudinə mamu tikəy bəmiş diyə
karde. Çəyo dəmande bo sıre. Ənə sıre
ki...

Xəbəm se:

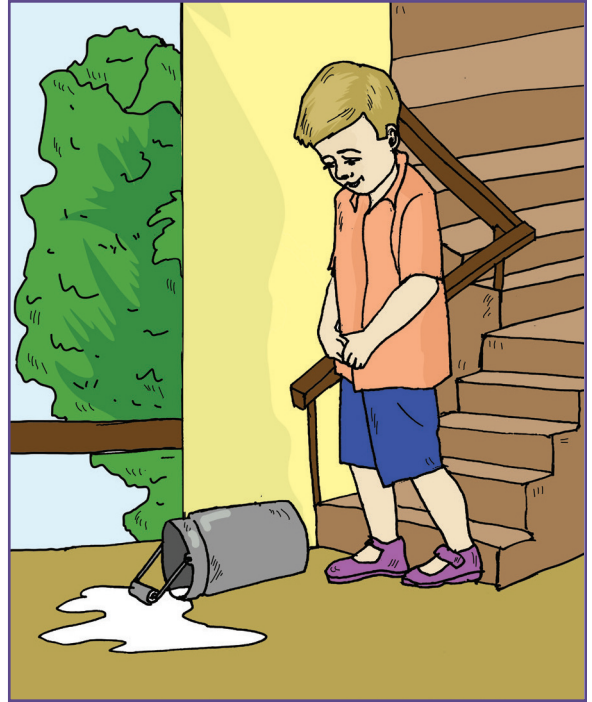
– Boçi siredəş, Firudinə mamu?

Əy votışe:

– Bə hiççi. Yol beədə ıştən bəsə dəbəşəş.

– Mı yol nim? Se kərə zımıston bəbe, voə bəvoe, az bə məktəb bəşem. Çemı çiç
qədəliye?

Çəyo Firudinə mamu şıtə ğabiş se çemiku, tosə qəviş pur karde. Bardıme bə kə.
İnə patışe. Azən peşomeme, Lalən. Əncəx bə çiçi   dən. Hiç zınedənim...

Elçin Əfəndiyev

3 Mətnədə de kavuə ranqi doə bıə vırə kon sıxani nıvışte lozime?

A) bəme

B) vote

C) sıre

4 Kon cumlə de mətni məzmuni omuj omedəni?

1. Səlimi sinn se sor, i manqe.

2. Səlimi hovə nom Leylae.

3. Səlimi hovə Leyla i sınıış heste.

4. Səlimi lınqi jintono zımıstoniyə lu mandero əv bə zəmin qine.

5. Səlim bə zəmin qine, əncəx nıbəme.

20 YANVAR

Yanvarə manqı vistbe. Cəmilə rəbədəli eştəbe. Imruj dərşən nıbe. Əncəx çičbesə hıte nızıne. Zinedəbe ki, imruj Yanvari vist çəmə xəlği huzunə ruje. Har sor ın ruji əvon bə Şəhidon Xiyobon bə ziyarət şedən.

– Isətico boçi eştəş, çemı balə? – Cəmilə bobo xəbəş se. – Oxo hələ saat 8-ən bıə ni. Bışi bıhıt.

Cəmilə votışe:

– Həni hıte zinedənim, həməən oxo bə Şəhidon Xiyobon şəninimon, bobo.

– Hələ rəe, çemı ağılmandə balə, şəhidon ziyarət karde çe har kəsi qiyədə ğarze, əmənen inşallah bənə har sornə bə ziyarət bəşemon, norohət məbi. Oxo ıstə əyo odəm veye, ıştənən həməsə bə nav bəpe çəmə kişvəri rəhbər bə ziyarət bo. Çəyo co odəmon de ıştə ğaydə şəhidon ziyarət bıkən.

– Bobo, şəhid bə ki votedən?

– ıştə vətəni, kişvəri roədə canqədə bə rəhmət şə odəmon şəhid hesab bedən, çemı balə. Əqəm şəhidon nıbon vətən besoyb bəbe, co kişvəron əçəy ərozi bəqəten. Çəmə xəlğiyən hejo ıştə zəmini kutisə canqış kardə.

– Bobo, 20 Yanvarədə çič bıəbe?

– Çemı balə, həzo nəv sa nəveminə sori yanvarədə xəlğ mıstəqil bero bə səpo eştəbe, Soveti imperiya çəmə səpe 12 həzo ğoşınış vığande, Bokuədə iyən co rəyononədə xəyli odəm şəhid be. Həmonə vaxt çəmə xəlği çe Boku ən barzə vıron qıləyədə ın şəhidonış dəfn karde. Çə rujiku ın vıre nom Şəhidon Xiyobon mande.

Çə vaxtiku har sor Yanvarə manqi 20 çəmə məholədə huznə ruje. Həmə insonon şəhidon ziyorət kardero bə Şəhidon Xiyobon şedən. Imruj həmən bənə çəmə xəlği rostbemonə ruji ğeyd kardə bedə. Bəro canq nıkoş, şəhid nıdoş ozod be əzınış, – votedən. Vətəniyən ozodəti piyedəbu bəpe bəy dast dıroz kardəkəson cəvobi bide, dəvon bə canq beşi. Çand sor be ki, çəmə kişvərən de çəmə deşmenon – de erməniyon bə canqbe. Bın roədə çanədə iqidə zoon şəhid bın, oxoədə əmə ıstə vətənmon çe deşmeniku ozod karde. Şəhidon həmə çəmə yodədən. Çəmə vətəni – Azərbaycani jəqo qıləy şəhər, di ni ki, əyo Ğaraboği mihoribədə şəhid bıə zoon nıbun. Yanvari 20-də bə Boku Şəhidon Xiyobon şe nızınə odəmonən ıstə şəhərədə, diyədə bıə şəhidon bə yod dənoedən, əvoni ziyorət kardədən. Xıdo bə həmə şəhidon rəhmət bıko!

- 1 Şımə jiyə vırədə şəhid heste? Əv konco şəhid bıə? Əçəy həxədə yolonku omut esse bınıvışt.
- 2 Jinə cumlə təmom bıkə:
Əğlätiyədə du qəp jəkəsi ...
A) həmişə duəvoj bəvoten.
B) ko ədənin.
C) yol beədə bovə əkənin.
- 3 Kəsi bəti koməq kardeədə çiç votəniş?
A) Afərin bəti!
B) Həmişə bəmi koməq bıkə!
C) Vey səğ bıbi!
- 4 Hərəkət ifodə kardə əks mənə doə sıxanon restə kome?
A) şe, ome
B) dəro qıne, ovaşte
C) hırd karde, haste
- 5 Kon sıxan bə *çiç karde*? parsi cəvob dodə?
A) do   B) vite   C) dust

KUMƏKIJƏ BALON

1-nə pəə

Rasimi maştə-maştə soədə inciye doy tərəfədə qıləy tappə sədoş məse. Çikisə şodoə sıǵ bə doy livon qıne bə zəmin eqıne. Rasim rəyrə əyo vite. Xol-xıçəninə inciye doy bınədə qıləy kuməkijə çampoçə kuedəbe. Ki isə əvış de sılfandı jəbe. Rasimi kuməkijəş bə dast qəte. Kijəli dı-se kərə qəvış okarde-vi karde, marde. Rasim məyus holədə sə bə ji mandeədə, qıləy arşiyə moǵnəş vinde. Jıqo məlum bedə ki, mardə kijə çe moǵnə kutisə niştə moə kuməkijəbən. Rasim edyəsə bə do, doy ğırsə xıçon arədə hışkə aləfədə hozı kardəbiə qıləy lonəş vinde. Petate bə do, bə lonəş diyə karde. Əyo se qılə qədə moǵnə hestbe. Çiç bıkə? Çe in moǵnonədə be moə balə beənəşi. Berdəm tənəsə **dutkəşi** tonə bıə pərisqılı lonə bəçəy yod dəşe. Əyo qıləy moə pərisqılı çe moǵnə kutisə niştəbe. Rasim bə saat əyo vite. Moə pərisqılı əy vindeədə pəre, əncəx diyəro nişe, çe lonə tonə çəşpuşnə holədə dovrəş je. Rasim de ehtiyoti moǵnoniş bə lonə noe. İştənən **asmadişe**. Dırışt **haft** qıləbe. Rasim çe bono evocədə kəybə qəvədə de bobo ğappağap be.

Luğət

çampoçə kue – con doe, ıştə conı asparde

kijəli – qədə pərəndə, qədə kijə, əzizəti mənəədə

çəşpuşnə – dırdilə, norohət, nıdərəsə; ıştə sə qın karde; jəçi dənırəsə

sılfand – əğilon bo pərəndə jeyro hozı kardə sıǵşodoə çiy, rezinkə

- 1 Çe Rasimi hərəkəti izoh bıkə. İştı zınəy, əy boçi moǵnoniş ıyo noe?
- 2 Mətnədə de sıə ranqi nıvıştə bıə sıxanon bə ıştə dəftər durust bınıvışt.

2-nə poə

Bobo:

– Əyo çiç kardedəbiş? – votışe, de təcubiş xəbə se.

Rasimi əhvolotış boştə yoləpiə qəp je.

– Diyəkə nodurusti çiçiş kardə? – bobo de ğeyzi bə ozivon ome. Peşo tikəy həmul be. – Tı çemı ağılmandə baləş, – votışe, tarifiş karde əv.

– Bobo, ıştı zınəy çe in moğnonədə jə çi bebəşe?

Bobo ıştə əcəlqoş tırniye.

– Bəpe ki beşo. Tikəy çəş karde lozime.

Rasim rujon aşmardedəbe. İ kərə çe lonə tonə dəvardeədə civ-civə sədoş məse. Əncəx əyo diyə karde dılış nıome. Peşo vindışe ki, pərisqılı ıştə tikədə bə lonə jə çi kınədə. İştənən əv har ruj çand kərə pəredəbe şedəbe, boştə balon yem vardəbe. Hiç kəsən nızno, Rasim zinedəbe ki, çe pərisqılı balonış veye. Bəro lonə qırdo nunəpurşə iyən səbzi tikon ekardəbe. Çe balon sədo rujbəruj zumand bedəbe. Moəşon yem vardeədə həttə çəvonədə kali qılön ıştə səən bə bi bekindəbe. Çe Rasimi marağ rujbəruj vey bedəbe. Nəhoyət, ruji çəyo dı-se qılə pərisqılı iyən se qılə kuməkijə pəre bə soədəki innabə do nişte. Rasim şoy-şoy kardekarde bə kə vite.

– Bobo, çe moğnəku kuməkijə balon beşən!

Yoləpiə ıştə vırəku əşte, pencəku diyəş karde. İnnabə doədə kuməkijə balon hənək kardedəbin.

Əmrah Əmrahov

Luğət

Ozivon ome – de əsəbi vote

Həmul be – aşış be

Əcəlqo – çe kəllə quşiku tosə təvili bıə poə

İnnab – ojə zardə zizonış bıə, bə hışki dəvominə do iyən çe in doy sıə luə, bərkə donəş bıə hırdə, şinə mivə

1 Jinə yolon sıxanonədə əşyo, hərəkət iyən əlomət ifodə kardə sıxanon pəydo bıkə bə cədvəl bınıvışt.

1. Əğıl sıxani rosti bəvotə.
2. Dıl nısutə, çəşo ars benibəşe.
3. Xanımə kinə bə ıştə xalə obaxşe.
4. Hiç kəs bə ıştə duy tırş əvotni.

əşyo	hərəkət	əlomət

Yodədə oqət:

Əşyo ifodə kardə veyhecaninə sıxanon de “ə” hərfi orəxeədə bəvon -on şikiləkə əlovə kardeədə ə eqniyedə. Məsələn: kinə – kinon

2 Jinə sıxanon bə cədvəl bınıvışt:

Kinə, astə, vişə, poyna, pust, kijə, olət, xolça

Potədə	Cəmədə

3 Bə mətni iminə iyən dımınə poə nom bınə.

4 Rasimi hərəkəti izoh bıkə? İştı zınəy, əy rostə hərəkətiş karde? Çe Rasimi vırədə tı bıbəyş çiç əkeş? İştə cəvobi izoh bıkə.

5 “Bə ozıvon ome” – “bənə moti jəy mande”

- A) əksməno doə ifodonin
- B) nezəmənəno doə ifodonin

ŞİR İYƏN MORƏ

Rujon i ruji hamədə qıləy pi bıə şir hıtəbe. Morə petate çəy sape, dəmande çəy ləşisə bı ton-bə ton vite. Şir əşte – qətışe morə. Morə binoş karde lovə karde. Bə şiriş vote:

– Qirəm mını vadoş, bəti çokiyətim bəqıne.

Şir bə morə sıxanon sıre, əncəx bəy nıqınıye.

İ ruj şir bə tələ eqınıye, çanədə klişiyə, domi ğoymə toğış pesındınıye nızıne. Ğeyzinbıə şiri de zupuriş nərə kəşe. Çe şiri nərə məsə morə ıştənış bəy rosniye. Morə çe domi toğon deştə tijə dandononış koşe. Domo pərəxə şiri bə morəş vote:

– Bə vaxt az bəştı sıxanon sırım. Əncəx məvotbən, morən bə şiri çokış əqınibən.

Lev Tolstoy

Luğət

Ham – pani; biyobon, daşt

Ləş – cəmdək, bədən; inson və ya heyvoni vucud

Klişiyə – Bı tərəf, bə tərəf şe, ıştə vırədə hərəkət karde, dast-poçə kue

Dom – tələ; vəşyənə iyən ovi həyvnonon və ya pərəndon, həmən morə iyən co həyvnonon qətero bıə curəbəcürə soxtə

Koşe – bə qəv noə bıə qıləy şey de dandoni cue

1 Şir bə morə boçi sîre?

Yodədə oqət:

Əşyo ifodə kardə sıxanon de “o” hərfi orəxeədə bəvon -on şikiləkə əlavə kardeədə tələffuzədə o eqinedə. “O” bənə dirozə o: tələffuz kardə bedə. Məsələn: kıloon – kılo:n, qınoon – qıno:n

2 Jinə sıxanon bə cədvəl bınıvışt.

kino, kılo, zandəqo, qıno, hındəmo, zırno

Potədə	Cəmədə

3 Morə domi toğonoş boçi koşe?

4 Kon sıxanon nezə mənəodə nin?

- A) reçin, gəşənq
- B) çoştə, niməyjə
- C) heykəl, bırhoz
- D) namədıl, dıləsut
- E) toğ, darzən

5 Jintono doə biə sıxanon vədə əşyo nomi ifodə kardə sıxanon bınıvışt bə dəftər ovoştən.

yolə ...	ojə ...
dıjdə ...	bəmə ...
noxəşinə ...	bərkə ...
sirəninə ...	diyərə ...
heyvujə ...	sərinə ...

ÇOK ÇİÇE, BEVƏC ÇİÇE

RIVOS İYƏN ZƏJ

(nəğil)

Qıləy zəj bandi sədə handedəbe. Rivosi əçəy sədoş məse, ome bə nez, votışe:

– Ha zəja, tı ki jıqo ğəşənqə pərəndəş, jıqo ğəşənqə sədoən heste, hejo həmişə handedəş? Bəs tını hiç han bardedəni, hitedəniş?

Zəji votışe:

– Boçi hitedənim, əlbəttə ki, hitedəm!

Rivosi votışe:

– İsət ki jəqoe, qıləy bəmi nişo bıkə bunum çiko hitedəş?

Zəji iştə çəşonış vi karde ki, diyəkə jıqo hitedəm. Rivos rəyrə dəvaşte qətışe əv.

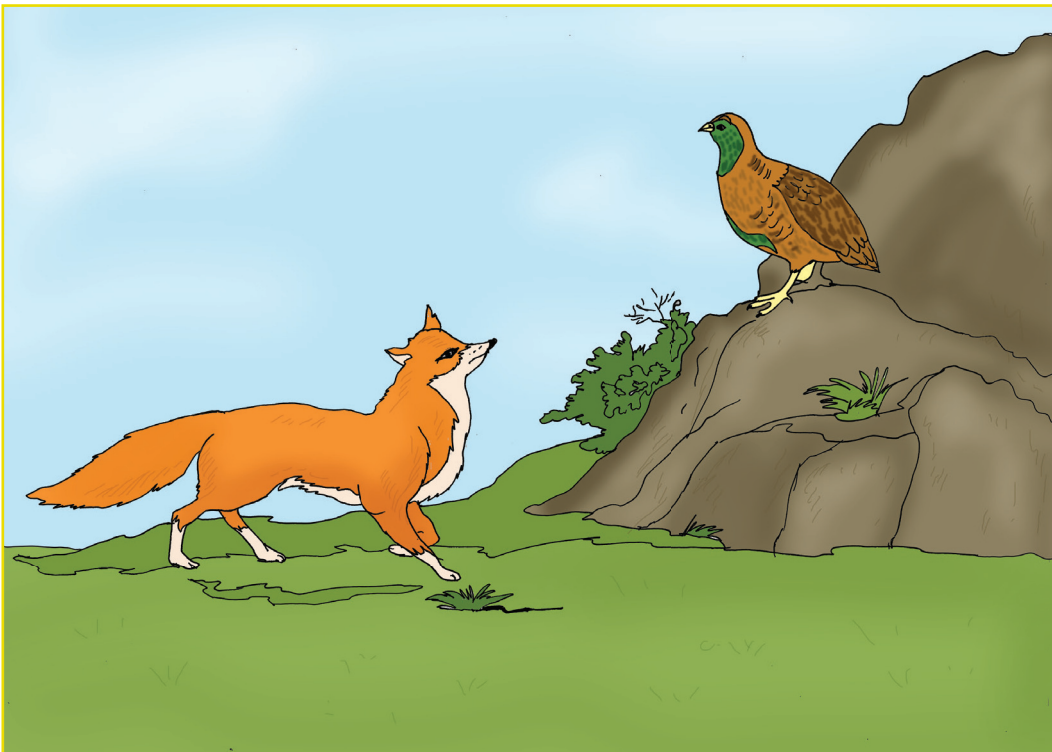
Zəj dərəse ki, rivos əy bə dast dənodəbən. Axməxətiş karde, bə aldi şedə, ısət rivos əy bəha. Səş bekarde rivosi qəvo, votışe:

– Ha rivosə boboa, tı ki jıqo zırəkə heyvonış, jıqoən cald şikori qətedəş, şikori hardeədə bə Xıdo hiç dıvo kardedəş?

Rivosi votışe:

– Boçi kardedənim, çökə dıvo kardedəm.

– Bəvədə zəji votışe:

– İsat, fikr bıkə ki, mını hardə, qıləy bə Xıdo şukur bıkə, bunum çikonəy dıvo kardədəş?

Rıvosı ıştə qəvıış okarde ki, dıvo bıko, zəj bə saat pəre nışte qıləy tavisə.

Rıvos vəziyyəti jıqo vindeəsə votışe:

– Zəjə boə, tı ki çemı qəvıku perəxiş, bışı. Əncəx lənət bıbo bə şəxsi ki, ıştə şikori nıhardə bə Xıdo şukur bəka!

Zəji bəy jıqoıış cəvob doe:

– Çok votedəş, Rıvosə bobo. Bə şəxsiyən Xıdo koməq bıbo ki, hanvə nıomə çəşon vi əkəni!

Luğət

Zəj – Çe kaqi cinsədə ranqirisinə muninə daşti pərəndə

Tav – bandi sığədə bıə i poə; hal

Boə – İ qılə pı-moəku, yaxud əncəx i pıə və ya moəku bıə zoon bə iyəndı, yaxud bəştə hovə nisbətən har qıləy; bıvə

1 İştı zınəy, zəji səhv çiç be? Zəj ıştə səhvi kəynə dərəse?

2 Rıvos çikonə həyvone?

Yodədə oqət:

Tolişə zıvonədə nom ifodə kardə sıxanon de “i” orəxeədə bəvon “-on” şikiləkə əlovə kardeədə bə saitəon arə “y” əlavə kardə bedə. Məsələn:
Honi – honiyon

3 Jinə sıxanon de -on şikiləkə oko bıdə.

Kinə, hamsiyə, pəlu, anbu, randə, kaftə, lonə, anbur, əğil, kaq

4 Nırəsə cumlon bınıvışt mətni plani təmom bıkə.

1. Zəj bandi sədə handedəbe.

2. Rıvosı əvıış bə dast dənəe, rəyrə vaşte qətışe əv.

3. ...

4. Rıvosı ıştə qəvıış okarde ki, dıvo bıko, zəj bə saat pəre nışte qıləy tavisə.

5. ...

SIFTƏ HƏMRO NOMİ OMUT

Bəhlul Danandə çe hamsue diyku bə kə oqardedəbe. Roədə bə qıləy odəmi rast ome. Həmonə odəm bə həy peniştəbe. İmon bə ro həmro bin xəylişon **qəp je**. Omin bə qıləy honi rəsin. Bə hə peniştə odəmi iştə xurcino tikəy pəni-nuniş bekarde, bə Bəhlulişən **edaşte**. Niştin bə ivirəşon harde. Tikəyən iştə sısti sə bəpeşt **əştin** dəqınin bə ro. Yəndıku co beədə Bəhluli çe merdi nomiş xəbə se. Merdi votışe:

– Çemı nom İmamyare.

Tikəy şə bəpeşt ro bə dı vırə co be. Hay bə qıləy tərəf şin. Merd tikəy şəbe, çəy hə bə silə nişte, vey cəhdış karde, bekardeş nızne. Hejo isət çəyku co bıə roy həmro nomi nızne qoroş “ha boə, ha merd” çanədə vanqış karde, Bəhluli iştəniş bə nıməsəti noe. **Oxoədə** çe in merdi əloc orəxe, vanqış karde:

– Ha demı i sufrədə honi sədə nun bəhə həmrom, çemı hə bə tul **eşə**, bekarde zinedənim, boy bəmi koməq bıka.

– Çe in sıxanon bəpeşt Bəhlul oqarde – koməqış karde bəy, həşon tulədə bekarde. Merdi votışe: Çemı boə, anə tınım vanq karde, lap sust bim, məse, əmmo bəmi boçi cəvob nıdoe. Bəhluli votışe:

– Tı çemı nomi əkəşim!

Merdi votışe:

– İştı nomi zinedənim bim oxo.

Bəhluli votışe:

– Hejo **səhvi** bəvədəe, də şəxsi ki, bə ro beşiş, sıftə əçəy nomi omutiş.

“Bəhlul Danəndə lətifon” kitobiku

Luğət

Xurcin – Bənə pəlosi dutəbiə diçəşməynə torbə

Edaşte – təklif karde

Sısti se – istirohət karde

Bə ro dəqıniye – bə ro dəşe, bə ro dəvom karde

İştəni bə nıməsəti noe – quş nıdoe, ıştəni jıqo barde ki, məvuji məsedəni

Sust be – çe taqəto eqıniye, sıst be

- 1 Mətnədə de sıə ranqi doə biə sıxanon de kon sıxanon əvəz karde bəbe?
- 2 Mətnədə de kavu doə biə sıxanon əks məno pəydo bıə.
- 3 Yolon sıxanonədə dumoiyəndiəti pəydo bıə, cumlon sərrəst bıə, bə dəftər ovışton.
  1. Bəv tumo kardedəbe noşi, bekarde jəşe çəşış.
  2. Nuni əhənin si be bo luzi, bo bəhan ağıli.
  3. Har əbini sipiriş sipiyə riş.
  4. De sıpə dust bıbi, dasto ləvo vamedə.
  5. Xıdo nav əçəy mehmoni ruzi bərosne.
- 4 Cumlon dumoiyəndiəti miəyyən bıə.
  1. Bəhluli ıştəniş bə nıməsəti noe.
  2. Bəhluli çe merdi nomış xəbə se.
  3. Ro bə dı vırə co be.
  4. Bəhlul deştə roy həmro niştin bə i vırə hardışone.
  5. Bəhlul de İmamyarı omin bə qıləy honi rəsin.
- 5 “*Ome*”, “*əşte*”, “*noe*” sıxanon mənon əks biə sıxanon pəydo bıə iyən cumlədə oko bıə.
- 6 Kon kaftə sıxani tərkibədə çe qılonsə vey sıxan heste?
  - A) Siyokijə
  - B) Selinqə
  - C) Siyoçəşbəv

BOY BƏ TOLIŞ

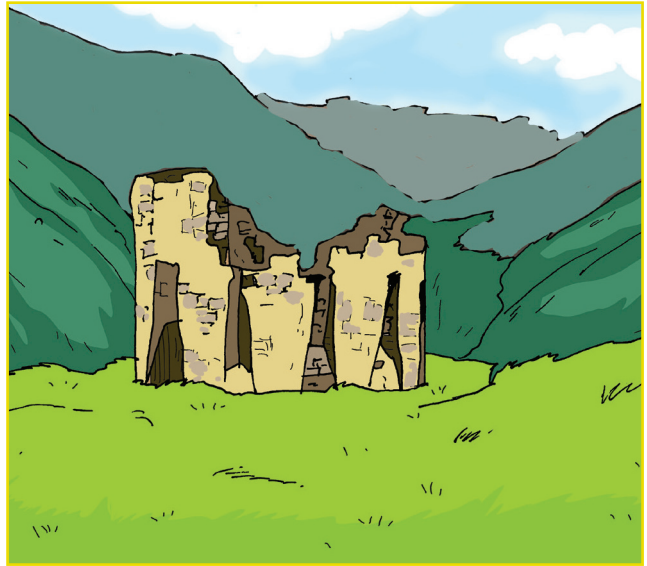
Bıpiyo zıne əqəm kimon?
Eğənd ıştə roy bə Toliş.
Bəvindəş tı mələk simon,
Çıkonəy gədəm noe bə Toliş.

Çe bobonku mandə hələ,
Har bandisə iqlə gələ.
Bə tarıxon bero şələ,
Har gələş i çoy bə Toliş.

Çok votəşe iyo
Har vıl qıləy bılbili lon.
Bəvindəş çe vəyştı vilon,
Bınoş ıştə roy bə Toliş.

Bənə biyə ov, fər iyo,
Zənzəm iyo, Kovsər iyo.
Əqəm veyə sinn bıpiyo–
Tı boy de şoy-şoy bə Toliş.

Dilonədə sıxtə imon,
De həloli pokə jimon,
Çe dınyo har dardi dəmon,
Xıdo baxşış doə bə Toliş.

Əli Nasir

Luğət

Ço – har curə ruşnə doə cihaz; lampə, fənər

Baxşış – hədiyyə

Vəyşt – cənnət, behişt

1

Zənzəm iyən Kovsər ovi həxədə çiç zinedəş? Çe in ovon həxədə yolonku omut, 3-4 cumlə esse bınıvişt.

2 Şeirədə de sıə ranqi doə bıə cumlon çiko bəsə dəşədəş? In cumlon izoh bıkə.

3 Bə şeirədə de kavuə ranqi doə bıə vırə kon sıxani nıvışte bəbe?

A) əğılon   B) amuon   C) yolon

Yodədə oqət:

Jıqo sıxanon hestin ki, əvon dı qılə sıxanədə bə əməl omedən. Məsələn, **çəşəmıə** sıxan çe dı qılə sıxaniku bə əməl omə: **çəş** iyən **mıə**. Bə jıqo sıxanon kaftə sıxanon votedən. Kaftə sıxanon bə i vırə, yaənki de defisi nıvıstedən.

Kəybə, ğəzənbəkul – bə i vırə nıvıstedəmon
Yolı-ruk – de defisi nıvıstedəmon

4 Sıxanon bə i yəndı omuj bıkə kaftə sıxan bısoxt.

qon, xosiyyət, dəşe, beşe, du, aş, pi, merd, siyo, kijə, ko, kə, muyə, xolə, id, qardış, bum, larz, çəkmə, tan, kə, soyb, kə, xıvand, xalə, zoə

5 Sıxanonədə kon qılə kaftə:

A) vote   B) ğəfədon   C) siyokijə

6 Omujəti mıəyyən bıkə, kaftə sıxanon bısoxt iyən bə ıştə dəftər bınıvışt. Həmonə sıxanon cumlədə oko bıdə.

şat	bə
siyo	qardış
dıl	peşt
id	kijə
siyo	sutey
şin	bəv
kə	zıvon

VƏŞƏ SİPƏ

Vey vaxt şəhəronədə vəş beədə **əğilon** sutə kəonədə mandedən, əvoni bekardeən mımkun bedəni. Bəro ki, əğilon tarsiku niyo bedən, ıştə sədoən bekardeən, duəvulə isə əvoni vinde imkon doedəni. Sutə kəonədə əğilon bekardeero xısusı sıpən omutə bedən. In sıpən de vəşokıştəkəson bə i vıra bedən. Vəşokışton həmonə sıpən bə sutə kəon bo əğilon bekardeero bardedən. Jıqo sıpənədə qıləyni donzə qılə əğılış xilos kardəbe. Çəy nom Bobbe.

Rujon qıləyədə bə qıləy kə otəş eqınəbe. Vəşokışton bə kə rəseədə qıləy jen vite-vite çəvon tonə **ome**. Əy **bəme-bəme** xəbəş doe ki, dı sinnədə kinəş kədə mandə. Vəşokışton Bobşon bə həmonə kə viğande. Bob de şındı bə pe petate, duəvuli dılədə qin be. Penc dəğə bə peşt sıpə vite-vite çə kəo beşe. Əv deştə dandonon kədə mandə qədə kinə şəyədə dəçıkəbe... Çə kinə moə əğilisə vite, vindışe ki, kinə xəşe, şoy-şoyku bəme. Vəşokışton bə sıpə sə dast dəsuşone, diyə kardədəbin ki, otəşi əv sutəş ni ki? Əncəx Bob ijən bə kəy tərəf şe cəhd kardədəbe. Vəşokışton jıqoşon zıne ki, kədə ijən ki isə mandə, əve sıpəşon **vadoe**. Sıpə vite - dəşe bə kə, vey dənıvarde, bə dumo oqarde. In kərəən sıpə ıştə dandonədə çıçsə **qətəşbe**. Camaat çə sıpə in kərə kədə bekarde çiy vindeədə sire: sıpə ıştə qəvədə qıləy yolə qulməçəş qətəbe.

Lev Tolstoy

Luğət

Bəro – bə qoroş, bəçəy qorə

Vəşokışt – Vəşə dastədə xıdmət kardə şəxs, vəşi komandə koəkə

1 Mətnədə kavuə ranqədə doə biə sıxanon antonimi pəydo bikə.

2 Jintono doə biə sıxanonədə kaftə sıxanon bısoxt, bə cədvəl bınıvışt.

kumə, kijə
se, lıŋ
zandey, qo
yol, ruk
mol, mələ

şat, peşt
dədə, nənə
dust, dışmen
olət, molət
dast, hore

al, jen
avə, qurrə
siyo, kijə
dıl, sut
kə, xıvand

Bə i virə nıvıştə biə kaftə sıxanon	De defisi nıvıştə biə kaftə sıxanon

3 Mətnədə cəmədə biə ismon pəydo bikə, bə ıştə dəftər ovıştın.

4 Cumlon təmom bikə.

1. Vey vaxt vəş beədə əğilon sutə kəonədə mandedən, əvoni bekarde bedəni, bəro ki...
2. Vəşə sıpon xısusı omutedən, bəro ki...
3. Vəşokıştın vəşə sıpon bə sutə kəon dənoedən, bəro ki...
4. Vəşokıştın bə kə rəseədə qıləy jen vite-vite çəvon tonon ome, bəro ki...
5. Camaat bə sıpə sıre, bəro ki...

5 Bə parson cəvob bıdə. “Vəşə sıpə” mətnədə bə kon parsi cəvob ni?

1. Əğilon kədə boçi bekarde bedəni?
2. Sıpon bə sutə kəon boçi bardedən?
3. Vəşokoştın tonon omə jeni bəvonoş çiç xəbə doe?
4. Çe Bobi çand sinnişt hestbe?
5. Vəşə sıpə kədə bekarde kinə çand sinnişt hestbe?

BIBAXŞ MINI

1-nə pə

Ayxani moə bəyiş dilədə moy bı akvarium baxşəbe. Vey şo be, həmmə ruji de moyiş hənək karde. Bəyiş hard doe, rə-rə akvariumi ovış deqiş karde. Əmmo i ruj de moy hənək kardeku bezo be. **1** Kıtı həmmə ruji bə moy diyə kardedəbe. İmi vində moə bə Ayxaniş asbarde:

– Diyəkə ha, berdəm kıtı moy bəha!

İ ruj Ayxani moə kədə nibeədə çəy dust İsmayıl bəvon mehmon oməbe. Moy vindədə bəy vey xoş ome, votışe:

– Piyədə bəti vazilə bıbaxşım? Sədoş jıqoe, jıqo bızın poyize.

– Ha, piyedəme!

– Bəvədə tınən bəmi moy bədə!

– Ne, moy bəmi çemı moə baxşəş doe. Bıpimo bomı vaziləən bəse.

– Jıqo vazilə həvatedənin, im əsl roy polisi vaziləe. İn vazilə jəcəğın jıqo zinedən polis omə. Vaziləşon bəmi baxşəşon doe, əncəx tı bıpiyo əy bəti bədom. **2**

– Çok, deqişkəmon!

– Əğilon tobə moy qəte akvariumi ətrof ovi dilədə beşe. **3**

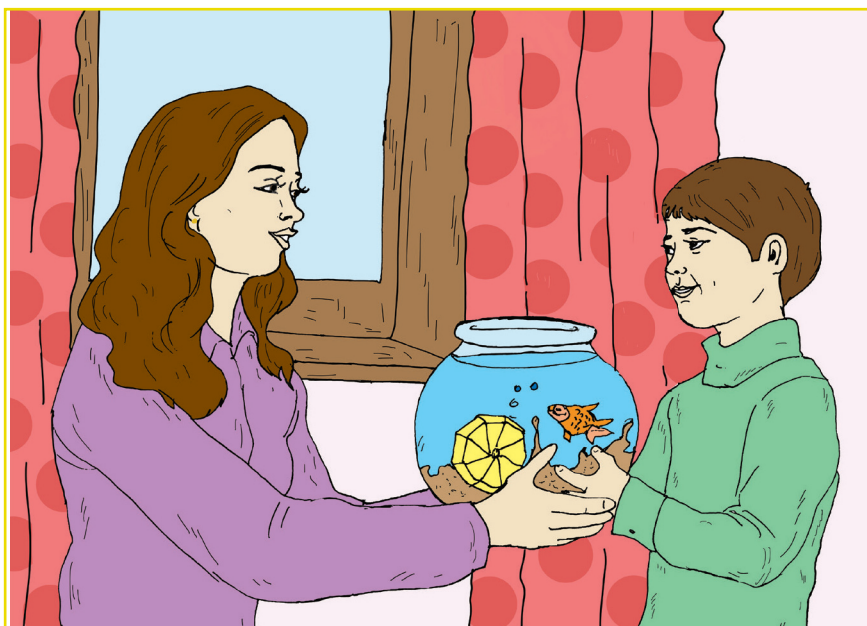
Moə bə kə omeəsə zəminisə bilbıə ovış vində, xəbəş se:

– Bəs moy kive?

Ayxan sı be, iştə səş bəji enomniye.

Moə qədə-qədə votışe:

– Məstan bə akvariumi sə qardedəbe, yəğın moy əy hardəşe.

Luğət

Akvarium – Bo ovədə jiyə heyvonon, bejənon oqətero iyən vey kardero şışə ğab

Bezo be – bə con ome, bə xırtə rəse, tanqdıl be

Vazilə – 1) Bə i yəndı kip bıə libuton və ya dandonon arəku de zuy nəfəsdə, yaxud vazilə iyən co alətonku bekarde bıə tijə zilə sədo;
2) Bo vazilə sədo bekarde bıə alət

1 Cumlon bə omuj omə vənəşə ranqədə bıə vıron bınə. Mətni təmom bıkə.

- Fik bıkə ruji kıtı moy bəha, ıştı nə vazilə bəbe, nəən moy.
- İsmayılı şoybəse vaziləş doe bə Ayxani, moyış barde.
- Məstan kıtıən çe moyış xoş omedəbe.

2-nə pəə

Ayxan jıqo bızın hıtəbe, oğə be: “Ne, əy Məstani hardəş ni, bə İsmayilim doe”, – voteş piye, əmmo moə rıncin beyku tarse, nıvotışe. Moə əsəbin be:

– Kıve Məstan? Dızdə kıtı! Vındəş, tarsiku niyo bıə. Yəğın, bə so vitə, rəyrə dızdi pəydo bıkə, biyə iyo!

Ayxan bo Məstani pəydo kardero bə so beşe. Məstan əyo be. Ayxani əviş qəte dənəşe bə kəy jintono bıə zirzəmi, kəybəş dəbaste. Ayxani kıtış bə kə nıbarde ki, berdəm çəy moə bə kıtı cəzo bədo. Əy hətta bə nunəkile bo kıtı xorəkşən barde. Məstan çand saat toykiyə zirzəmiyədə mande. Berdəm moə zirzəmiyədə çe kıtı miyo-miyo sədoş məse, şe çe zirzəmi kəybəş okarde. Kıtı bə kə vite. Əv ıştəni divani səpe şodoədə bə akvarium eqıniye. Moə rəyrə əviş akvariumədə bekarde:

– Çiç bə bəti, dızdi karde kame, aşışən mandedəniş?

Ayxan tarse ki, berdəm moə bə kıtı cəzo bədo, bəme. Moə piyəşe əy sakit bıkə:

– Məbəm, mı bo tı tojə moy bəsem! Məstani isə dərse doe lozime, bəy dərse bıbo, – votışe.

Ayxan vite - kıtış qəte bə və:

– Çəy qınoş ni, inə, məqın bəy!

– Çıko yəni qınoş ni?

Ayxani harçış qəp je boştə moə, çəy moə lap əsəbin be:

- Heç xəcolət kəşədəniş?
- Əy votışe ki, boy moy de vazilə dəqişkəmon. Mınən dəqiş kardıme!
- Əy votedənim, bə co kəsi bıhton şodoe votedəm. Bəs Məstani qınoş nıbe boçi əv mıdofiyə nıkarde? Az çəy dumo qəp jeədə boçi nıvotə ki əv beqınoe?
- Tarsim bəmi sıxan bəkaş!
- Bəs bə Məstani cəzom doəbe, bəti xoş əvov?
- Ne!
- Səhvı bə qi qətero tını baxşədəm. İ kərən jıqo məkeş.
- Əkənim, inə, bıbaxş!
- Çemıku ne, Məstanıku uzr bıpi, tı bəy bevəci kardə! Ayxani Məstanış bə və qəte, dastış bəçəy peşti dəsue, jıqo bızın çəykuş uzr piye. Məstan məvuji har çi bəsə dəşədəbe. İştə dimi bə Ayxani dimi dəsuedəbe.

Qulzar İbrahimova

Luğət

- rıncin be** – rık karde, ta karde
- nunəkıle** – heç kəsi xəbə nıbə
- aşış** – dinc, sakit

Yodədə oqət:

Əlomət ifodə kardə sıxanon.

Əlomət ifodə kardə sıxanon **çiko? çikonəy? iyən bə kon?** parsonədə qıləy cəvob doedən.

Ağılmandə əğılı ğondağədən zıne bəbe.

In cumlədə “ağılmand” sıxan çe əğıl ismi əloməti ifodə kardedə.

2 Yolon sıxanonədə əlomət ifodə kardə sıxanon pəydo bıkə. Əvoni bəştə dəftər bınıvışt.

1. Arifə lo çe tıko dəbəme.
2. Tojə mavlə ov sərin bəbe.
3. Kanə dust deşmen əbını.
4. Kolə əyu dandoni rə kıl bəka.
5. Diyəroə avlodisə, nezə hamsiyə çoke.

3 Bə mətni omuj omə cumlə pəydo bıkə.

- Ziyani niməku oqardeyən, xəye.
- Moy ovədə bekoş jiye əzını.
- Bezıvonə heyvon çe insoni duste.
- Dust bəpe ıştə dusti ğədri bızıno.

4 Bə i yəndı omuj omə əlomət ifodə kardə sıxanon pəydo bıkə.

barz

reçin

ğəşənq

bılınd

qeş

lok

həmo

heyvuj

5 Mətnədə bıə məlumoton oko bıdən iyən cumlon təmom bıkən.

- Ayxani moə bəy ... baxşəbe.
- İsmayili ... hestbe.
- Ayxani vaziləş de ... deqiş karde.
- Ayxani bə nunəkıle bo ... xorəkənşən barde.

6 Roste ya səhv?

- Moy bə Ayxani çəy moə baxşəşbe. 😊 ☹️
- Ayxani moə bəy aspardəşbe ki, bə moy diyə bıko. 😊 ☹️
- Ayxani moə bə kə omeəsə zəminisə bilbıə ovış vinde. 😊 ☹️
- Ayxani moə kədə nıbeədə çəy dust İsa bəvon mehmon oməbe. 😊 ☹️
- Ayxani kıtış bə kə barde ki, çəy moə bə kıtı cəzo bıdo. 😊 ☹️
- Ayxan ıştə səhvi bəsə dəşə. 😊 ☹️

7 Jinə şeirədə bıə nom, əlomət iyən hərəkət ifodə kardə sıxanon bıvıjın, bə cədvəl bıvıvışt:

Nom	Əlomət	Hərəkət

KITI

Məvit, məşi, ha kıtı,
 Qujdi şobədom botı.
 Məqın bəçəmə kijon,
 Məcu tomoni lijon.
 İştə dumı lovnədəş,
 Səy bə ha ro novnədəş.
 Ruşnə dodə çəşonı,
 Pıççə məstə quşonı.
 Nə bəv heste, nə mijə,
 Bədom bətı az bijə;
 Bijə bəhaş şo bəbeş,
 Çe pələnqi to bəbeş!
 Əqətniş həni morə,
 Bəhiteş, bəjeş xorə.

Bəxtiyar Ruşin

VAĞZALI YA BOĞZALI?

Vəyu vardeədə ifo kardəbiə musiqi həxədə tolışon arədə miəyyən milohizon hestin. Xəlgi arədə votedən ki, tolışədə çe in musiqi nom “*Vağzali*” ne, “*Boğə zal*”e, yəni çe boği zale. Çəy səbəbi xəlgi arədə votəbiə de jintonə rəvoyəti izoh kardedən. Tolışi xan Mir Mıstəfo xani kinə Bəyimxanımı rujonədə nıvıştəbiə ki, çəy yolə pıə Qaraxan (Seyid Cəmaləddin) hərbi səfəriku de gələbə oqardeədə sarayi odəmon, deştə avlodon bəçəy və de təntənə bə pişvoz beşero Butəsəri (İsətnə Pensər) diyədə qıləy məclis soxtedən. Əmmo voş bino bero odəmon xəyli xoliçə, pəloz vardedən, doon kutisə edoedən. Nəticədə boğədə qıləy həşişə zali bə yod dənə mənzerə ofəyə bedə. Hejo çə vaxtnəniku həmonə boği nom əholi arədə bənə “Boğə zal”i mandə. Bə votəyonro, Qaraxan de ıştə dastə bə “Boği zal” dəşəədə zırnobijənon əy de musiqi pişvoz kardedən. Bin vaxt Bəyimxanımı bibi raxs karde-karde bə Qaraxani və beşedə. Votedən ki, əslən Şamaxiku biə kəmonçəbijən de bədohəti tobə ıstəi ıyo nıməsəbiə qıləy musiqi ifo kardedə. İminə kərə boğədə ifo karde bero bə həvocati tolışon çə vaxtiku “Boğzali” nomi nodən. Peşo əv bənə “Vağzali” məşhur bedə, həm Tolışədə, həmən təmom Azərboyconədə vəyu vardeədə ifo kardə bedə.

Qəmərşah Cavadovi “Tolışon” kitobiku

Luğət

Rujonə – Har rujnəni koon ğeyd bardəbiə dəftər

Pişvoz beşe – bə navi beşe, xəşomə doe

Həvocat – mahne

Həşiş – hovuj, qeş

- 1 Mir Mıstəfo xan ki biə? Çəy həxədə yolonku xəbə bısən, məlumat qırdəkə, kirtə esse bınıvışt.
- 2 “Vağzalı” kon musiqiye? Əy kəynə jedən?
- 3 Mətnədə hərəkət ifodə kardə sıxanon pəydo bıkə iyən bə ıştə dəftər bınıvışt. In sıxanon kon vaxtədə be izoh bıkə.

Yodədə oqət:

Hərəkət ifodə kardə sıxanon bə *çiç kardışe?*, *çiç kardedə?*, *çiç bəkarde?* parsonədə qıləy cəvob doədə. Har qıləy hərəkət navko, ıset və ya vəomədə be bəzine. Məsələn:

M₁ (Az) *zinə kitobım hande.*

Bın cumlədə hərəkət navko biə.

M₁ (Az) *ıset kitob handedəm.*

Bın cumlədə hərəkət ıset bedə.

M₁ (Az) *maştə kitob bəhandem.*

Bın cumlədə hərəkət vəomədə bəbe.

- 4 Hərəkət ifodə kardə sıxanon bə cədvəl bınıvışt.

hardedə, şe, bəşem, bomem, bəkam, bəvotə, mande, bəşe, diyə bəka, poyedə, handedəm, ko kardedəbe, votime

Navko biə hərəkət	Hərəkət ıset bedə	Hərəkət vəomədə bəbe

İSA HONI

İsa honi Şuşa rəyoni əroziyədə, rəyoni mərkəziku çə kilometr məsofədə, Ğaraboği silsilədə, dıyo fayəsə həzo şəş sa metrə bilindiyədə, vey mənzərəninə vırədə ğırsə vişon arədə vırəbəbirə biə səfoninə istirohətə vırə. Çə Azərbaycanı, Ğaraboği ən məşhurə istirohətə vırə hisob bedə. Bə votəyonro, İsa honi həjdəminə əsrədə əy ğırsə vişədə pəydo bıke İsa nomədə bə qıləy divənəkə nom doə biə. Əlbəttə, co milohizonən hestin. İsa honi ov həm sardon, həm xeyrin, həmən bənə çəşə arsiye.

Şuşavijon iyən şəhəri mehmonon xoşışon əvöy ki, adətən iyo istirohət bıken.

Co-coə musıği bıjənon istirohət kardəkəson ovujnin. Bə İsa honi oməhar bıjənə doston ıştə xanəndəşon əbi. Xanə mamuən (Xan Şuşinski) deştə boə tarjən Allahyari iyən kəmonçəjəni iyo hejo əvo. Xanə mamuə handədə “Hedirilli” ləğəbinə hambolən bə məclisədə əbi. Əçəy ome çə har kəsi dılo xəbə əde. Xanə mamuən, həmə iştirək bıkonən (əsosən Şuşəvijon) bə Hedirilli raxsi ozorkeşəti əken. Hedirilli

raxs kardeədə nıştəkəson veyni bəy şabaş əden, əvən raxsi orıxnə bəpeşt şabaşı bə bıjənon doe əvəzi, bəştə cif dəne, arədə beəşi. İmi vindəkəson vey bəqəm əken. Marəğine ki, Hedirilli hiç vaxt eyni məclisədə dıminə kərə raxs nəke.

Məşhurə xanəndə, çə İsa honi tamjey nızınə bılbıl Mursəli (fəmilıyəş Hacıyev be) həmə Şuşədə, Qarabağədə zınedəbin. Bə İsa honi omeədə bə Mursələ mamu sədo quş nıdoe qıno hisob bedəbe. Yəğın ki, hələ çımı bəpeştən xəyli vaxt de tarjən Əvəzi, kəmonçəjən Şirini muşayiyəti İsa honiyədə handə xanəndə Mursəli zənqulon məsəkəson iyən vindəkəson xatironədə benıbəşe.

Təəssuf ki, çə Azərbaycanı ın ğəşənqə vıron xəyli vaxt çəmə dışmenə hamsiyon – erməniyon dastədə mandın. Həmonə ruj ome ki, de çəmə Ali Baş Komandanı əmri çəmə iqidə zoon Şuşaşon çə dışmeni dastədə se. İsət İsa honiyədən, Cıdırə meydonədən çəmə xosə [xanəndon](#) ujanən “Qarabaği şikəstə” handedən.

Nazim Tapdıqoğlu “Qarabaği toc Şuşə” kitobiku

Luğət

Ğırs – tavin, ğalin, bəyəndi nez, dəçık

Ovujne – səy ğal karde; şo karde

Dıvenəkə – de dıveni məşğul bıə odəm, aləf və ya taxıl jə odəm; aləfəjən

- 1** İsa honi koncoe? Çəy həxədə omut iyən esse bınıvışt.
- 2** Mətnədə de kavuə ranqi doə bıə sıxani de kon sıxani əvəz karde əbini?
- A) handəkəs   B) muğənni   C) raxskor
- 3** Jintono bıə cumlon təmom bıkən. İştə əlovə kardə sıxanon bə nom, əlomət iyən hərəkət ifodə kardə sıxanon baxş bıkən.
1. Mı çe dərso hiç ... .
  2. Əvon ... handedən.
  3. Doədə ... sef hestbe.
  4. Az bə kə ... əvım vinde.
  5. ... hovəm bə məktəb şedə.
- 4** Kon kaftə sıxani tərkiyədə əlomət iyən nom ifodə kardə sıxanon hestin?
- A) sipiriş
B) dıləsut
C) duəvoj
- 5** Çe ın fikronədə qıləy bə yolon sıxani aide?
- A) Əğıl hiteədə bəy votedən.
B) Yolon bə rukon votedən.
C) Nəsihətinə fikron ifodə kardedən.
- 6** Kon sıxan bə *çiko*? parsi cəvob dodə?
- A) daşt
B) dast-po
C) saxt

ÇƏMƏ MILLİYƏ LİDER

Lider inqilisi zıvonədə bə rəhbəri, bə yoli votedən. Bə navədə şə odəmiyən lider votedən. Kali odəmon bedən ki, əvon ıştə dumo xəlği barde zinedən. Əvon çiç votedən bu ətrofədə bıə odəmon əy məsədən, çəy votəyon kardedən. Bə jıqo odəmon çe xəlği lider, yəni rəhbər votedən.

Kam-kam odəmon bedən ki, əvon həmə cəmaati, xəlği ıştə dumo barde zinedən. Dəçəvon iqlə sıxani de sa həzo odəmon eştedən, çəvon votey kardedən. Bə jəqo odəmon xəlği hejo ehtiyocış bedə. In odəmon çe xəlği ehtiyoc bıə vaxtədə milləti ıştə dumo bardedən, vətəni dıışmenon mıborizədə bə insonon koməq kardedən. Jıqo zoon Azərboyconı tarixədə vey bıən. Çəvonədə qıləyən çəmə milliyə lider Heydər Əliyevə. Heydər Əliyevi Azərboyconədə si sorisən bəpe rəhbərətış kardə.

Heydər Əliyev iminə kərə həzo nəv sa şesti nəvminə sori bə hakimiyyət omeədə hələ Azərboycon mıstəğıl nıbe. Azərboycon mıstəğıl bəpeştə həzo nəv sa nəve seminə sori çəmə kişvərədə vəziyyət çok nıbe, əmə de erməniyon bə canqımon. İnsonon çok jiyedənıbin. Bın çətinə rujonədə çəmə xəlği ıştə lideri bə poytəxt Boku vanq karde. Bə vaxti Heydər Əliyev Naxçıvanədə jiyedəbe. Peşo bə Boku oqarde, çe mıstəğilə Azərboyconı prezident be. Çe milli lideri bə Boku oqardə ruj – 15 İyun ıstət çəməku bənə idi gəyd kardə bedə.

Lugət

Lider – rəhbər, navədə şə odəm

1 Heydər Əliyevi həxədə çiç zinedəş? Çəy həxədə esse bınıvışt.

2 İyunə manqı 15-də əmə kon idi gəyd kardedəmon?

Yodədə oqət:

Kali sıxanon bə i yəndi dəçkeədə sıxani ibemon soxtedən. Sıxani ibemon-on mənə cəhətədə bə i yəndi nez b1ə sıxanon arədə bedə. Sıxani ibemoni mənə çe sıxani mənəsən həniyən dəğiğ bedə. Mığoyisə bıkə:

inson – sıxan

ağılmandə inson – sıxani ibemon

- 3** Kon bəndədə sıxani ibemon heste?
- A) çemı yolə boə
B) kitob, ğələm
C) Kitob hande xeyre.
- 4** Kon cumlə oxoədə həm noxtə, həmən parsi işorə noe bəbe?
- A) Imruj bəşimə kə ğonəğ bome
B) Bə dərs vaxtədə bışi
C) Dəvə yolə, ya fil
- 5** İ kəs du qəp jedəbu kon yolon sıxani votedən?
- A) Çe peşnə peşmonçəti foydəş əbını.
B) Patə kaqiyən sırəş omedə.
C) Rişim ni, sıxanım dəvardədəni.
- 6** Cumlon qıləyədə nom, əlomət iyən hərəkət ifodə kardə sıxanon hestin:
- A) Çemı yolə boə 5-nə sinifədə handedə.
B) Dınyoədə ən yolə heyvon balinə.
C) Dukondori 1 kilo bızış kəşe.
- 7** “nışte” sıxani əks mənə doə sıxan kome?
- A) vite   B) eşte   C) dute

NUN ÇIKO KƏŞF KARDƏ BİƏ

Ğədimə insonon ıştə perəsnə telə donon rəsəyon donon ovədə tar əken əhen. Peşo sıǵə diləqon iyən otəş bə meydon beşə bəpeşt doni de sıǵı hırd kardəbin maş (ləvoş) hozı kardədəbin, çəyo əy patedəbin – hardədəbin. Əncəx ım vey hışq bedəbe.

İ ruj qıləy jen vindedə ki, şanqo çəy bə ov noə taxılı həcm dıjd iyən tırşməzə bedə. Əv çimiku nun hozı kardədə, hozıbiə ın nun vey təmin bedə.

Jıqoən, inson təsadufən çe həmi peǵıjiye iyən ğıjiye həmiku nun pate omutedə.

Navko nuni bənə molicə vositə oko əden. İstətn molicə iyən pəhrizə nun patedən. Ğədimə Yunanıstonədə bə nuni anqivin, şıt iyən co çiyon omuj

əken. Jıqo nun həm təmin bedə, həməən vey nam mandedə. Çəməku ın adəton ıstətn mandən. Kali vaxton, xısusən, idonədə çəmə məholədə bə patə biə nunon şıt, ruən, xomətu iyən co çiyon ekardədən ki, nun təmin bıbo. Navko Nəvuzə idədə Tolışə məholədə har kədə zerənə nun əpatin. Zerənə nun vey təmin əbi. İstətn kali kəonədə zerənə nun patedən.

Çəmə yolon “Nun bərəkətə”, – votəşone, əve nuni bə ji po şonıbədon, bəy hurmət bənon.

Luğət

Telə – Daştədə ıştən boştə perəsə rəsə; vəşyənə aləf.

Diləq – qıləy ko kardero, ya çi hozı kardero oko doəbiə texnikiyə vositə.

Maş – be moyə biə nozokə həmiyədə hozı kardəbiə iyən sacədə patəbiə nun;
yuxa, ləvoş

Peǵıjiye – qamiku, vey mandeku iyən co səbəbonku tırşiye, xərob be,
pandome iyən bu doe

VI BAXŞƏ

1 Yunanıstan konco vırəbəvırə bıə? Yunanıstani həxədə qədə esse bınıvışt.

2 Kon yolon sıxan bə mətni məzmunı omuj omedə?

- A) Nun bərəkəte, əğıl hərəkət.
- B) Nunı doe, nun bəhaş.
- C) Nuni bəpe Xıdo bırosno.

3 Jinə cumlonədə bıə ismon cəmədə bınıvışt.

- 1. Pərəndə ... pərədən.
- 2. Xəyli koş kardəbe, əve kəş ... zuyku eqınəbe.
- 3. Əğıl ... soədə hənək kardedəbin.
- 4. Koğəz ... mizi kutisəbin.

4 Sıxanon bə i yəndı omujəti pəydo bıkə.

təvənə

vəə

tojə

olət

çokə

band

dırozə

bibər

bılındı

inson

5 Əlomət ifodə kardə nəzə mənə doə sıxanon resə kome?

- A) yol, ruk
- B) hovuj, qeş
- C) diyəro, nez

6 Kon sıxanonədə de defisi nıvıştə bıə kaftə sıxan soxtə bəbe?

- A) tarse, tarse
- B) ji, dasti
- C) sipi, riş

7 “Petate” sıxani əks mənə doə sıxan kome?

- A) vote
- B) sire
- C) evoe

KANDIMUZ

1-nə pə

Kandimuzon rəftor lap mot mandənine. Çəvon hozı kardə anqivin vey noxəşiyon dəmone. Moə kandimuz moğnə noedə, koəkə meşon şirə qırdə kardedən. Koəkə meşonən kali qılön sanitar, kali qılönən ğərəvulvonəti kardedən. Əvon cəmi çıl ruj jiyedən. Koəkə meş şirə pəydo bıko de ıştə raski bə co meşon çəy vırə xəbə doedə. Ğərəvulvonə kandimuzon kəybədə mandedən, co həşorəton iyən meşon bə dilə vadodənin. Koəkə meşonən təyli bıbon bə “kə” ome əzınin. Meşon i pəon xıdmətkoronin. Əvon ıştə jiyə vırə de ıştə pəron jıqo təmiz kardedən ki, ə vırə bənə şışə viriski doedə. Sanitari roli bıbə kandimuzon isə noxəşinə iyən mardə meşon bə bi şodoedən.

Çe kənoku dəşə co həşorətonən meşon bə bi bekedən, bekarde nızınə qılön kıştedən, çəyoən de xısusı maddə edodən.

Kandimuzon xıyzonədə jimoni, əsosən, nəzorətkorə meşon idorə kardedən. Kali meşi alimon hisob kardedən ki, çe kandimuzon jimoni məxfi “meşə komitə” idorə kardedə.

Kandimuzi xıyzonon jimon veyə bıvıvıştön, şairon, bəstəkoron, filosofon əsəronədə əks kardə bıə. V.Şekspiri, İ.Hote, A.S.Puşkini, L.Tolstoy iyən co nəhənqə əvıvıştön bə kandimuzonşon əsər həsr kardə.

Napaleoni meşış vey piyə, çəy plaşədə meşi şikil bıə, bəştə nəvə baxşə doəbıə ğızılədə ekardəbıə qofədə meşi emblem bıə.

Meşon inşooti koədə (kandı hozı kardeədə) çe mihəndisonsən iyən arxitektoronsən sərröstin. Alimon veyşon cəhd kardə ki, çe meşon şoni hozı karde ğabiliyəti dəqış bıkən, əncəx kardeşon zınə ni. Çiç bedə bıbu, meşon ıştə kandı məsamon dəqış kardedənin.

Meşon ıştə kandı həm jintoniku bə pe, həmən pentono bə ji hozı karde zınedən. Meşon har qılə i tərəfikü bino kardedə bo kandı hozı karde. Oxoədə əvon i qılə vırədə dəçıkedən. Əncəx dəçıkə vırədə heç qıləy rizən bedəni.

Meşon hardi vırə pəydo kardeədə, bə hardi emə vırə vey dəqiqin. Ehanə şımə bə miz miyyəən vaxtədə şirə bınon, meşon bə həmonə vırə bə saat bomen.

Luğət

Kandı – bə i yəndi dəçikə hırdə xononiş bıə meşi lonə

Mihəndis – çe texnikə konsə sahədə ali təhsil sə mıtəxəssis

Arxitektor – çe memorəti mıtəxəssis; memar

1 Mətnədə bə kon parsi cəvob ni?

- A) Koəkə meşon cəmi çand ruj jiyedən?
- B) Kandıon ıştə kandı məsamon deqiş kardedən ya ne?
- C) Kandımuzi dastədə çanədə meş bedə?

2 Roste ya səhvə?

- Kandımuzon vey noxəşiyon miolicədə oko kardə bıə anqivin doedən. 😊 😞
- Kandımuzon xıyzonədə jimoni, əsosən, moə meşon idorə kardedən. 😊 😞
- Meşon ıştə kandı həm jintoniku bə pe, həməən pentono bə ji hozı karde zınedən. 😊 😞
- Kali meşi alimon hisob kardedən ki, çe kandımuzon jimoni insonon idorə kardedən. 😊 😞

2-nə poə

Ehanə çəş kardə bedəbu zımiston sard dəbəvarde, meşon ıştə kandı ğırs hozı kardedən, çəy qəvi qədəli oqətedən. Zımıstoni mıloyim dəvarde hiss kardeədə isə ıştə kandı nozık kardedən, qəvi isə dijd noedən.

Təbiyəto meşi curon qin bıəbu, bızın ki, sa həzo bejə (rəsə) curon qin bıən.

Meşon coyli iyən qədə dəvəstə holədə oqətedə hiç çiy hardedənin, dərhol

mardedən. Əncəx dastə bə miyyəyən aşmard rəseədə çəvon jimən bə ğaydə eqinedə. **1**

Meşi məhsulən vey dardon dəmonə. Anqivin mədəruə, dıl-rəğ sistemi iyən co noxəşiyon miolicədə vey oko doə bedə. **2** Anqivin çə sa sor mandedə, əncəx xərob bedəni.

İnsonon vey heyvonon iyən pərəndonşon bəştə dasti pemujnə, bəştəşon tabe kardə. Həşorəton isə bə dasti pemujne çətine. **3**

“Çiçon bedən bı dınyoədə” kitobiku

Yodədə oqət:

Cumlə orəxə fikri ifodə kardedə. Sıxani ibemonədə fikir təmom bedəni.

Mığoyisə bıkən:

Sef, şin – sıxane

Şinə sef – sıxani ibeye

Sef şine – cumlæ.

3 Sıxanon sərrəst dəçin, cumlə bısoxt.

- zıvonədə qılə heste tolışə visti nəv hərf
- çəmə Boku poytaxte
- ğədri zərqrər zəri bəzne
- çəmə Həzi Aslanov fəxre xəlği

4 Cumlon mətnədə bəçəy vırə bınə.

- Meşon çe insonon bə dasti pemujnə iminə həşorətonin.
- Meşi şitən vey dardi dəmonə.
- Bo meşon iyən mujnon minimum rəğəm visti pence.

5 V.Şekspiri, İ.Hote, A.S.Puşkin iyən L.Tolstoy ki bıə? Çəvon həxədə yolonku, və ya internetədə məlumat pəydo bıkə hay həxədə qıləy qədə esse bıniyişt.

6 Kon cumlæ?

A) Sıə olət

B) İnsənə odəm

C) Ğəşənqə kinæ

Buraxılış məlumatı

Talış dili 2

Ümumi təhsil müəssisələrinin
2-ci sinifləri üçün talış dili fənni üzrə

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:

Rasim Arif oğlu Heydərov
Aqil Gülağa oğlu Cəfərov
Elvin Səfər oğlu Səmədov

Nəşriyyat direktoru
Redaktor
Dil redaktoru
Kompüter dizaynı
Korrektor
Texniki redaktor
Rəssam

Rəhilə Soltanqızı
Əbülfəz Rəcəbli
Allahverdi Bayramov
Nigar Feyzullayeva
Vüqar Mirzəyev
Ruslan Mahmudov
Dilbər Əhmədova

© Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2023-011

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab nəşriyyat həcmi 7,2. Fiziki çap vərəqi 10. Formatı $57 \times 82 \frac{1}{8}$.

Kəsindən sonra ölçüsü: 195x275. Səhifə sayı 80.

Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 12-14. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Sifariş . Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2023.

Əlyazmanın yığıma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 07.02.2023

Çap məhsulunu hazırlayan:

Çaşıoğlu Eİ MMC

Bakı şəhəri, M.Müşfiq küçəsi 2A.

Çap məhsulunu istehsal edən: